

HÅLLBART FISKE

UTVÄRDERING AV FISKEOMRÅDE VÄNERSKÄRGÅRDEN MED KINNEKULLE

Leena Hagsmo och Linda Harkman

Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling

ARBETSRAPPORT | Karlstads universitet | 2015:2

CERUT, CENTRUM FÖR FORSKNING OM REGIONAL UTVECKLING

Cerut är ett mångvetenskapligt forskningscentrum vid Karlstads universitet vars uppgifter är att skapa och sprida kunskap om regional utveckling, hållbar tillväxt och attraktiv livsmiljö.

Forskningsområden är bland annat landsbygdsutveckling, kunskapsutveckling och regionala innovationer. Företagande och arbetsmarknad, besöksnäring och gränsregional forskning är ytterligare några exempel.

Cerut anlägger ett brett mänskligt och samhällligt perspektiv på de regionala utvecklingsfrågorna och arbetar mångvetenskapligt och i nätverk. Centrumet har en nära samverkan med offentliga myndigheter, organisationer och företag. Verksamheten ska utgöra en resurs och kunskapsbas för frågor om regional utveckling.

Kansli

Föreståndare: Lotta Braunerhielm, Karlstads universitet
Tfn 054-700 21 98, lotta.braunerhielm@kau.se

Fakultetsadministratör: Inger Magnusson,
Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap, Karlstads universitet
Tfn 054-700 13 36, inger.magnusson@kau.se

Kommunikatör: Erika Jansson, Karlstads universitet
Tfn 054-700 15 93, erika.jansson@kau.se

kau.se/cerut

Hållbart fiske

Utvärdering av Fiskeområde Vänerskärsgården med Kinnekulle

Leena Hagsmo och Linda Harkman

Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling

ARBETSRAPPORT | Karlstads universitet | 2015:2

Hållbart fiske - Utvärdering av Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle

Leena Hagsmo och Linda Harkman

ARBETSRAPPORT

Karlstads universitet | 2015:2

© Författarna, Foto: Leena Hagsmo

Distribution:

Karlstads universitet

Fakulteten för humaniora och samhällsvetenskap

Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling

651 88 Karlstad

054 - 700 10 00

WWW.KAU.SE

Förord

Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling) vid Karlstads universitet fick under våren 2014 i uppdrag att utvärdera projekt inom verksamheten Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle och dess bidrag till hållbart fiske.

Hållbarhetsfrågor är centrala i dagens samhällsutveckling. Begreppet hållbar utveckling (engelska *sustainable development*) lanserades i *Brundtlandrapporten 1987* och definieras där som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov". Det handlar ej bara om hållbarhet utifrån miljöaspekter utan även utifrån samhällsaspekter där människans sociala samspel är betydelsefullt. Inom regional utveckling återfinns ett spektrum av frågor som är centrala för temat hållbar utveckling som berör boende, infrastruktur, men också miljöfrågor kopplade till vår natur och kultur. Den sociala dimensionen av hållbar regional utveckling betonas i begreppet sammanhållning och kopplar även an till sociala och mjuka värden i samhället.

Det som framträder i denna rapport är bland annat de mjuka värdena som spelar roll för den sociala hållbarheten och som påverkar arbetet mot ett långsiktigt hållbart fiske. Vi kan även se att projekten genererar ny kunskap som grund för framtidens förvaltning av Vätern som resurs. Samarbete och spinn-off effekter har skapats inom ramen för verksamheten och har tagit sig uttryck på flera vis inom det biosförområde som undersökts. Syftet med utvärderingen och följande rapport är således att bidra till ett underlag för fortsatt arbete med Fiskeområde Vätern 2014-2020.

Vi inom Cerut vill tacka för förtroendet och för samarbetet under projektets gång. Vi vill även tacka alla ni som ställt upp på intervjuer samt bidragit med material under studiens gång.

Karlstad i mars 2015

Lotta Braunerhielm

Föreståndare för Cerut

Innehåll

Inledning och bakgrund	5
Hållbart fiske	5
Biosfärområde	6
Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle	6
Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle och dess syfte	7
Fiskeområdets organisation och ansvarsområden	8
Teman för fiskeområdets projekt	9
Urvalskriterier för projektansökningar	9
Utvärderingens syfte och upplägg	10
Disposition	10
Metod	10
Arbetet i styrelse och beredningsgrupp	12
Hur har arbetet och samarbetet fungerat?	12
Beslutsprocess och redovisning	12
Kontakt verksamhetsledare/projektledare	13
Kan något göras annorlunda?	13
Projektet inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle	14
Projektets anknytning till respektive tema	14
Satsning på projekt, urvalskriterier och långsiktiga mål	15
Projektets respektive syfte och effekter	17
Framgångsfaktorer	27
... enligt svar från styrelse och beredningsgrupp	27
... enligt svar från projektrepresentanter	27
Hinder och svårigheter	30
... enligt svar från styrelse och beredningsgrupp	30
... enligt svar från projektrepresentanter	30
Kort om Fiskområde Vänern 2014-2020	32
Analys och reflektion	33
Projektet i förhållande till fiskeområdets utvecklingsstrategi	33
Projektets anknytning till hållbart fiske	35
Projektets hållbarhet, bestående effekter och framtid	36
Mjuka faktorer	37
Avslutningsvis	38
Sammanfattande resultatet	39
Referenser	42

Bilaga 1. Enkät till styrelse och beredningsgrupp

Bilaga 2. Intervjugal

Bilaga 3. Respondenternas egna tankar och reflektioner - enkät

Bilaga 4. Respondenternas egna tankar och reflektioner - intervjuer

Inledning och bakgrund

Följande utvärdering är applicerad på Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle och genomförd av Cerut, Centrum för forskning om regional utveckling, vid Karlstads universitet. Kärnan i undersökningen är att utvärdera effekterna av verksamhetens projekt och deras bidrag till ett hållbart fiske. Inledningsvis sätts hållbart fiske i ett större perspektiv, därefter följer en beskrivning av bakgrunden till bildandet av fiskeområdet samt en redogörelse av dess organisation, ansvarsområden samt urvalskriterier för projekten. Avslutningsvis följer en beskrivning av uppdraget till Cerut samt av de metoder som använts i undersökningen.

Hållbart fiske

Fisket har en viktig betydelse i vår värld och är en avsevärd social och ekonomisk angelägenhet i många utvecklingsländer. För den enskilde fiskaren handlar det om livsmedelsförsörjning och sysselsättningsmöjligheter. I en större kontext bidrar fisket till fattigdomsbekämpning och landsbygdsutveckling. Det har även en stor betydelse för många länders internationella handel och nationalekonomi. För att bevara fisket som resurs är det därför viktigt att förebygga utfiskning, bedriva forskning och sprida ny kunskap. Vattenbruket, det vill säga odling av fisk och skaldjur, är också ett inslag för förbättrad livsmedelsförsörjning och för ökade inkomster i landsbygdsområden. Vattenbruk har ökat som andel av den totala fiskproduktionen och kan vara särskilt viktigt som ersättning när resursunderlaget i vilda bestånd minskar. *Food and Agriculture Organization of the United Nations* (FAO) är en central aktör när det gäller övervakningen av naturresurser. FAO:s fiskeriavdelning och dess fiskerikommitté (COFI) har ansvaret för i stort sett allt globalt arbete som rör fiskeriförvaltning. Det främsta dokumentet är den så kallade *Uppförandekoden för ett ansvarsfullt fiske*. Inom ramen för uppförandekoden har fyra internationella handlingsplaner utarbetats avseende begränsning av fiskekapacitet, bifångst av sjöfåglar, bifångst av hajar samt olagligt fiske.¹

I Sveriges anses fisket vara ett viktigt verksamhetsområde för FAO och det arbetas för att ökade resurser ska tillföras FAO:s fiskeriavdelning. Vissa områden är särskilt angelägna, som till exempel olagligt fiske, förstärkning av de regionala fiskeriorganisationerna, förvaltning av djuphavsfisket och genomförandet av den internationella handlingsplanen om begränsning av fiskekapacitet och vattenbruk.² Det handlar om att upprätthålla en hållbar utveckling genom ett hållbart fiske. FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation definierar hållbart fiske som *resurser* som kan skördas för att möta behoven hos dagens generation utan att äventyra kommande generationers möjligheter att skörda fisk för deras behov. Ett hållbart fiske bevarar fiskbestånden och den marina miljön, men bidrar ändå till att fiskeindustrin förblir ekonomisk bärkraftig och att fiskesamhällen upprätthåller sociala och kulturella arv.³

I Väneren bedrivs vårt lands mesta yrkesmässiga insjöfiske både när det gäller antalet yrkesutövare som fångsmängd och fångstvärde. Hela Vänerns vattenområde används för det yrkesmässiga fisket och i Väneren finns 35 arter och stammar av fisk. De arter som har, och har haft störst betydelse för det yrkesmässiga fisket, är siklöja inklusive löjrom, gös, sik, lax, öring, ål, abborre och gädda. Stora delar av Vänerns yta består av allmänt vatten som både yrkesfisket och fritidsfisket har tillgång till. Ett flertal yrkesfiskare har dessutom eget eller arrangerar enskilt vatten som nyttjas för fiske med fasta redskap efter främst ål och abborre.⁴ Fisket i Väneren kan betraktas som ett hållbart fiske till skillnad från havsfisket.⁵

Idag finns 73 licensierade fiskare i Väneren varav 53 inom Västra Götalands län och 20 inom Värmlands län. I Väneren är åldersstrukturen hög för de licensierade yrkesfiskarna. År 2005 var medelåldern för yrkesfiskarna drygt 53 år och 2010 knappt 53 år. Det har skett en viss föryngring av yrkesfiskarna i Väneren, dock är det många av fiskarna som fortsätter att fiska efter pensionsålder.

¹ regeringen.se/sb/d/4215/a/58023 (150217)

² Ibid.

³ give2all.org/3/2012/06/hallbart-fiske-definition.html (150217)

⁴ Länsstyrelsen Östergötland m.fl.: (2005) *Fiskets framtid i de stora sjöarna – utveckling eller avveckling*.

⁵ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle*.

Flera fiskare runt 70-80 år fiskar fortfarande aktivt.⁶ Lönsamheten inom fisket är skälig men nyföretagandet är väldigt dåligt, bland annat på grund av restriktiv hållning från Fiskeriverkets⁷ sida när det gäller beviljandet av nya fiskelicenser.⁸

Biosfärområde

En av insatserna för arbetet mot hållbar utveckling och naturvård i ett större perspektiv är upprättandet av biosfärområden. Ett biosfärområde är ett internationellt modellområde för hållbar samhällsutveckling. Insatserna ska gynna naturvård, samhällsutveckling, forskning och utbildning. Ordet biosfär betyder allt levande på jorden och den miljö de lever i. Det kan också förklaras med ordet *livsrum*. Ett biosfärområde ska även beskriva samspelet mellan människan och dennes omgivning. Lokal samverkan är grunden och varje biosfärområde är unikt och formas efter de lokala förutsättningarna. Ett biosfärområdes utveckling bestäms av de människor och organisationer som är aktiva i området och ett biosfärområde ska verka utifrån tre huvudsyften, förkortat BUS⁹:

- **Bevara** biologisk och kulturell mångfald, ekosystem och landskap.
- **Utveckla** samhället på ett långsiktigt hållbart sätt.
- **Stödja** med kunskap genom utbildning och forskning.

Ett biosfärområde värnar om landskapets värden samtidigt som nya sätt att använda denna utvecklas tillsammans med människor som bor och verkar i området. Det handlar om att bedriva en sund utveckling och öka kunskapen om hur strategiskt viktiga dessa värden är för samhället. *Man and the Biosphere Programme* (MAB) är det vetenskapliga program inom Unesco som samordnar biosfärområden i de olika länderna. Det skapar förutsättningar för biosfärområden att fungera som modellområden för hållbar utveckling och stimulerar forskning som stärker biosfärområdets roll. Programmet sätter upp riktlinjer som talar om vad biosfärområden ska ha för fokus. Idag finns det fem biosfärområden i Sverige¹⁰:

- Kristianstads Vattenrike
- Vänerskärgården med Kinnekulle
- Älvlandskapet Nedre Dalälven
- Blekinge Arkipelag
- Östra Vätterbranterna

Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle

Vänerskärgården med Kinnekulle utnämndes till ett biosfärområde i juni år 2010. Under hösten 2004 beslutade de tre kommunerna, Lidköping, Götene och Mariestad, att genomföra en förstudie om möjligheterna att bilda ett biosfärområde i trakten längs Vänerns sydöstra strandlinje. Områdets höga natur- och kulturvärden samt det lokala engagemanget låg till grund för detta arbete. Vänerns skärgård och Kinnekulle är områden med unika landskapsvärden. Området har under lång tid formats av människan och den biologiska mångfalden är till stor del ett resultat av detta. Traditionellt jordbruk har satt sina spår i form av uråldriga åkertegar, som nu till viss del är överväxta med skog och vars närvaro endast kan uppfattas genom den specifika växtsammansättningen i området. Fortfarande nyttjas jorden på många ställen, nu med modern teknik, och med en känsla av djupt rotad

⁶ lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/publikationer/2014/Pages/2014-06.aspx (150302)

⁷ Fiskeriverket upphörde 30 juni 2011. Havs- och vattenmyndigheten tog över en stor del av fiskefrågorna, till exempel fiskeregler från och med 1 juli 2011. Från 1 juli 2011 överfördes verksamheten vid Fiskeriverkets forskningslaboratorier och fiskeriförsöksstationen i Älvkarleby till Sveriges Lantbruksuniversitet. Jordbruksverket tog över Fiskeriverkets ansvar för insatser som främjar fiskenäringen och fritidsfiske samt vattenbruk (yrkesfiskarna.se/nyheter/1-nyheter/2469-fiskeriverket-har-upphoert-slut-pa-utskick-fran-myndigheten.html 150305).

⁸ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle* (2009)

⁹ vanerkulle.org/om-biosfaren-2/ (150121)

¹⁰ Ibid.

kulturhistoria.¹¹ Området blev godkänt som biosfärkandidat av *Svenska MAB-kommittén* (Man and the Biosphere Programme) den 1 juli 2006. Det innebar att arbetet med en ansökan till Unesco inleddes, att det framtida områdets organisationsform samt geografiska utbredning utreddes. Den 2 juni 2010 godkändes *Vänerskärsgården med Kinnekulle* officiellt av Unesco som Sveriges andra biosfärområde efter Kristianstads vattenrike. Området ingår därmed i ett internationellt nätverk av områden som ska fungera som modellområden för ekologisk, ekonomisk och socialt hållbar utveckling. Det är FN och Unesco som utser biosfärområden.¹² Idag finns det 631 biosfärområden i världen.¹³ Visionen för biosfärområdet Vänerskärsgården med Kinnekulle bygger på fyra grundvärden¹⁴:

- Gränslös samverkan
- Hållbar samhällsdesign
- Kunskap om biosfären
- Framgångsrik biosfärekonomi

Biosfärområdet Vänerskärsgården med Kinnekulle drivs idag som en ideell förening vilket möjliggör för alla intresserade att bli medlemmar och att aktivt påverka biosfäraktiviteten. Biosfärområdet har idag ett 50-tal medlemmar. Föreningens styrelse består av nio ledamöter och lika många ersättare. Styrelsen har även utsett ett arbetsutskott bestående av tre ledamöter. Styrelsens uppgift är att fokusera på strategiska utvecklingsfrågor medan arbetsutskottets uppgift är att i första hand avlasta styrelsen med administrativa uppgifter. Verksamheten drivs av Biosfärkontoret som är lokaliserat i Mariestad.¹⁵ Biosfärområdet driver och är delaktig i en rad olika projekt med fokus på hållbar utveckling.¹⁶

Fiskeområde Vänerskärsgården med Kinnekulle och dess syfte

Under 2009-2015 har den ideella föreningen Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle drivit *Fiskeområde Vänerskärsgården med Kinnekulle*. Detta möjliggjordes genom att det under perioden 2007-2013 fanns tillfälle för fiskeområden att söka pengar ur Europeiska fiskerifonden där det totalt fanns 75 miljoner kronor avsatta.¹⁷ Verksamheten har således finansierats av Europeiska fiskerifonden samt Västra Götalandsregionen och Biosfärområdets tre kommuner; Lidköping, Götene och Mariestad.¹⁸ Ett fiskeområde kan definieras som ett litet fiskesamhälle, ett område med låg folktäthet eller ett område där fisket har minskat. Stödet skulle användas till att utveckla området som helhet, skapa nya arbetstillfällen både inom och utanför fiskesektorn och framför allt bredda verksamheten. Totalt finns det 14 fiskeområden som godkänts av Fiskeriverket.¹⁹

Fiskeområdet har en utvecklingsstrategi som tagits fram av lokala aktörer. *Syftet med fiskeområdet är att utveckla en hållbar fiskenäring i Vänern*. Stort fokus har även varit på nya former för samarbete som kan ge ett högre förädlingsvärde på produkter eller tjänster.²⁰ *Syftet med bildandet har också varit att genom en vidareutveckling av förädling och försäljning av fiskprodukter framförallt på den lokala och regionala marknaden i samband med utveckling av besöksnäringen i närområdet, skapa förutsättningar för en livskraftig och långsiktigt hållbar fiskenäring*. Åtgärderna har därför inriktas på att skapa och stödja strukturer, sociala, ekonomiska och fysiska, som stärker fiskets konkurrenskraft och på sikt skapar nya arbetstillfällen i företag med sin bas inom den lokala fiskenäringen. Allt utvecklingsarbete skall ha sin utgångspunkt i de lokala förutsättningarna med de

¹¹ vanerkulle.org/om-biosfaren-2/biosfaromradet/ (150121)

¹² Ibid.

¹³ unesco.se/13-nya-biosfaromraden-utsedda-under-fn-mote-i-jonkoping/ (150217)

¹⁴ vanerkulle.org/om-biosfaren-2/biosfaromradet (150121)

¹⁵ vanerkulle.org/om-biosfaren-2/biosfaromradet/organisation/ (150121)

¹⁶ vanerkulle.org/aktiviteter/fiskeomrade/ (150121)

¹⁷ jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/fiskeristod/fiskeristod20072013/ (150213)

¹⁸ vanerkulle.org/aktiviteter/fiskeomrade/ (150121)

¹⁹ jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/fiskeristod/fiskeristod20072013/ (150213)

²⁰ vanerkulle.org/aktiviteter/fiskeomrade/ (150121)

lokala aktörerna för att genom samverkan skapa en helhetssyn för fiskeområdet. Nya former för samarbete som kan ge ett högre förädlingsvärde på produkter eller tjänster är kärnan i att skapa tillväxt i området.²¹

19 projekt har godkänts och totalt 11 miljoner kronor har satsats på olika utvecklingsåtgärder kopplade till fiskenäringen i Biosfärområdet.²² Samtliga projekt ingår inte i föreliggande utredning, men de som utreds presenteras senare i denna rapport.

Fiskeområdets organisation och ansvarsområden

Biosfärområdet Vänerskärsgården med Kinnekulles styrelse, som består av 9 personer, har inom projektet utgjort en fiskeområdesgrupp (FOG) för fiskeområdet. Det har varit det beslutande organet för att bedöma projektansökningar. FOG har ansvarat för²³:

- Att utvecklingsstrategin förverkligas inom de ramar som anges i budgeten och vid behov revidera utvecklingsstrategin. Om vissa insatsområden i strategin inte framskrider tillfredställande kan FOG initiera egna projekt för att åtgärda detta.
- Att bedöma projektansökningar som kommit in under verksamhetsperioden.
- Sekretariat och anställda.
- Att avbryta pågående projekt som inte når upp till uppsatta mål.
- Uppföljning och utvärdering av fiskeområdet.

För att säkerställa spetskompetens inom fiskefrågor men även projektutveckling har det inom projektet även funnits en beredningsgrupp med kunskaper inom fiskenäringen, projektutveckling samt ekonomi och finansieringsfrågor. Beredningsgruppen har utsetts av FOG. Uppgifterna för beredningsgruppen har varit att²⁴:

- Föra övergripande diskussioner och förhandlingar med programmets finansiärer samt möjliga kommande finansiärer.
- Bereda projektansökningar till FOG.
- Fungerat som en stödjande funktion gentemot sökande projekt och agerat bollplank och samtalspartner.
- Aktivt bidragit till idéutveckling och kunskapsspridning och genom detta stödja verksamhetsledaren i dennes arbete.

Beredningsgruppen för fiskeområdet har omfattat fem personer. Verksamhetsledaren har varit adjungerad till beredningsgruppen. Verksamhetsledarens uppgift har varit att arbeta med projektutveckling och finansiering samt att tillsammans med det beredande utskottet ta fram beslutsunderlag kring ärenden till FOG och sköta informations- och mobiliseringsarbetet. Verksamhetsledaren har även ansvarat för fiskeområdets egen administration inklusive rekvisition och rapportering till länsstyrelsen samt uppföljning och sammanställning av rapporter från beviljade projekt. Det har också varit verksamhetsledaren som har skött den löpande kontakten med projekten under genomförandet. Projekten har med fastställda intervaller skickat in sin redovisning enligt mallar som utformats av verksamhetsledaren och ekonom och godkänts av FOG. FOG har fått löpande aggregerade sammanställningar.²⁵

²¹ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärsgården med Kinnekulle*.

²² *Fiskeområde Vänerskärsgården, sammanställning av projekt (2015)*

²³ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärsgården med Kinnekulle*.

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

Teman för fiskeområdets projekt

I strategidokumentet presenteras fiskeområdets fem teman. I samband med ansökan har respektive projekt valt ett tema som utgjort underlag för beviljandet av projekt²⁶:

1. Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter
 - a. Utveckla och kvalitetssäkra varumärket Vänerløjrom
 - b. Marknadsföring och marknadsintroduktion av lake, en idag underutnyttjad fiskart
 - c. Utveckling av KRAV-märkta produkter
 - d. Tillvaratagande av restprodukter för att öka förädlingsgraden
 - e. Utveckling av förpackningar
2. Förstärka och säkerställa den lokala förädlings-, mottagnings- och distributionskapaciteten.
3. Skapa möjligheter för kompletterande verksamheter
 - a. Utveckla evenemang kring løjrommen under dess högsäsong oktober – november
 - b. Utveckling av verksamheter inom besöksnäring.
4. Förstärka samarbetet mellan fisket och den lokala respektive regionala restaurangnäringen så att fiskeråvaran bättre kan utnyttjas och förädlas.
5. Utveckling av marknadsföring av Vänerprodukter för att säkerställa avsättning för produkterna.

Möjlighet till samarbete med andra fiskeområden, nätverk och kluster både nationellt och internationellt ska ges inom samtliga teman.

Urvalskriterier för projektansökningar

FOG har baserat på utvecklingsstrategin beviljat ansökningar utifrån följande betygskriterier²⁷:

- Ligger projektet inom våra teman?
- Innebär projektet nya former av samarbete?
- Finns det ett behov av att projektet genomförs? Marknad, efterfrågan, ”undanröja flaskhalsar” med mera. Tar projektet tillvara på områdets möjligheter?
- Är projektet innovativt? Innehåller de nytänkande som kan leda till utveckling?
- Finns det en lokal förankring i projektet? Finns det en aktiv samverkan mellan de som berörs av projektet? Har nödvändiga kontakter tagits? Engagemang?
- Hur ser genomförandekapaciteten ut? Bedöms projekten kunna genomföra projektet? Vilken kompetens finns, är de tillräckligt många, rollfördelning i projektet?
- Tangerar projektet befintlig verksamhet? Är projektet väl avgränsat från befintlig verksamhet/sökandes ordinarie verksamhet?
- Kan projektet ge synergier med andra projekt inom till exempel Leader, Landsbygdsprogrammet eller andra EU-program? Finns det någon målkonflikt med andra projekt eller andra offentliga åtgärder?
- Ger projektet tydliga effekter? Vilket resultat ger projektet i förhållande till budgeten? Är projektet kostnadseffektivt? Har projektet andra finansierare?
- Är projektet långsiktigt hållbart (socialt, ekonomiskt, miljömässigt)? Bedöms idén ge bestående effekter? Hur ska idén bära sig efter projektslut?

Inom fiskeområdet har det även utförts en förberedande studie kring möjligheterna att bilda ett gemensamt fiskeområde för hela Väneren inför kommande programperiod i EU (se sid.32).

²⁶ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle*.

²⁷ Ibid.

Kommunerna runt Väneren har generellt visat både intresse och engagemang för idén, liksom fiskets företrädare såväl inom yrkes- som sportfiskeområdet. Signalerna från regionalt och statligt håll är positiva.²⁸ Biosfärkontoret lämnade in en ansökan om finansiering till Jordbruksverket i december 2014.²⁹

Utvärderingens syfte och upplägg

Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling) vid Karlstads universitet fick under våren 2014 i uppdrag att utvärdera projekt inom verksamheten Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle med fokus på hållbart fiske. Primärt i utvärderingen är vilka effekter projekten har genererat. Projektens långsiktighet i sig diskuteras liksom projektens bidrag till hållbart fiske. Uppdraget är även applicerat på hur arbetet fungerat i styrelse och beredningsgrupp.

Underlaget för utvärderingen har främst varit intervjuer samt en enkät. Frågeställningar kopplade till fiskeområdets utvecklingsstrategi har vävts in i både enkät och intervjuer.

Utvärderingen har pågått under perioden mars 2014 till och med 31 mars 2015.

Metod

Enkäten (se bilaga 1) skickades till 15 respondenter i fiskeområdets styrelse och beredningsgrupp. Det var 11 personer som svarade på enkäten, sex från styrelsen och fem från beredningsgruppen. Den övervägande delen i enkäten utgörs av öppna frågor där de svarande hade möjlighet att uttrycka sig med egna ord.

De intervjuade är i huvudsak projektledare och därutöver personer som på olika sätt arbetat med projekten såsom lärare, rektorer, kokerskor, yrkesfiskare, filmare, etnolog och destinationsutvecklare. Det utarbetades en intervjumall som underlag för intervjuerna (se bilaga 2). Frågorna är formulerade så att de ofta kompletterades med följdfrågor. Det fanns även utrymme för respondenterna att i vissa fall berätta mer fritt, vilket har stärkt materialet. Resultaten från enkäten redovisas i huvudsak i den första delen av rapporten och intervjuerna i den andra, även om det förekommer vissa överlappningar för att kunna jämföra resultaten.

I samband med vissa projekt genomfördes gruppintervjuer. Det innebar att fler röster blev hörda och intervjumaterialet mer omfattande, vilket till viss del har påverkat balansen i det som presenteras. I samband med dessa projekt framgår på så vis mer information och citat. Det genomfördes även tre telefonintervjuer och en e-post intervju.

Enligt överenskommelse mellan Cerut och fiskeområdet valdes ursprungligen 15 projekt ut, som skulle ingå i studien. Två av dem föll av olika anledningar bort.³⁰ Projekten *Förstudie Fiskelycka 1* och *Förstudie Fiskelycka 2* har studerats som ett projekt och därmed omfattar denna utvärdering 12 projekt. Det är i första hand respondenternas utsagor och upplevelser som ligger till grund för det som presenteras. Nämnas bör även att i vissa fall har även utredaren identifierat effekter, framgångsfaktorer och hinder, som en del av analysen, då det ibland förekom att svar framkom under intervjuens gång och inte alltid i samband med tillhörande fråga. För att än mer förmedla respondenternas röster finns bilagor (se bilaga 3 och 4) där egna tankar och reflektioner presenteras i form av citat.

Disposition

I det inledande kapitlet ges en bakgrund till bildandet av *Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle* samt dess organisation. I detta kapitel ges även en beskrivning av utvärderingens uppdrag samt dess metod.

Resultaten från enkätundersökningen presenteras i kapitlet *Arbetet i styrelse och beredningsgrupp* där även vissa jämförelser med intervjuvaren görs.

²⁸ vanerkulle.org/2014/11/25/dags-att-jobba-tillsammans-for-ett-hallbart-fiske-i-hela-vanern/ (150213)

²⁹ vanerkulle.org/2015/02/02/strategi-fiskeomrade-vanern-2014-2020/ (150211)

³⁰ Utveckling av turismprodukter kopplat till Spiken (Tema 3) samt Isbod och kylförvaring i Spiken (Tema 2).

I det följande kapitlet presenteras *Projektet inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle* och dess anknytning till respektive tema. Dessa teman har ingått i de urvalskriterier som använts vid beviljaden av projekt. I sammanhanget redovisas enkätfrågor utifrån om det satsas på rätt projekt, urvalskriterier och långsiktiga mål.

Projektens respektive syfte och effekter redovisas under respektive tema. Intervjuerna utgör till största delen underlaget för de effekter och resultat som presenteras.

I följande två kapitel presenteras projektens *Framgångsfaktorer* följt av *Hinder och svårigheter*. Detta är faktorer som har påverkat effekter och resultat som uppkommit efter projektens avslut.

Därefter följer *Kort om Fiskeområde Vänern 2014-2020* vilket är ett översiktligt avsnitt om planer inför ett fiskeområde som omfattar hela Vänern.

I kapitlet *Analys och reflektion* diskuteras projekten i förhållande till fiskeområdets utvecklingsstrategi, projektens anknytning till ett hållbart fiske samt projektens hållbarhet i sig. Avslutningsvis görs nedslag i mjuka faktorer som har identifierats i utvärderingens resultat.

Några ord ges *Avslutningsvis* innan *Sammanfattande resultat* följer med en punktvis sammanfattning gällande Effekter, Framgångsfaktorer, Hinder och svårigheter samt Mjuka faktorer.

Arbetet i styrelse och beredningsgrupp

I följande avsnitt redovisas de frågor i enkäten som handlar om styrelsen och beredningsgruppens arbete. Några av frågorna har även ställts i intervjuerna med projektrepresentanterna och i sammanhanget görs därmed en jämförelse.

Hur har arbetet och samarbetet fungerat?

I enkäten ombads respondenterna att med egna ord beskriva sin roll i förhållande till projektansökningar inom projektet. Här går formuleringarna isär, från respondenter som enbart anger att de sitter i styrelse eller beredningsgrupp till de som beskriver hur processerna har fungerat gällande granskning av projektansökningar samt beslutsfattande.

På frågan hur respondenterna upplever att styrelse alternativt beredningsgruppens arbete har fungerat är svaren övervägande positiva. Exempel på uttalande är ... *Vi har fungerat bra, bra information och projektbeskrivningar samt Bra diskussioner i beredningsgruppen samt i styrelsen, stor tilltro till beredningsgruppen.* Ytterligare åsikter som lyfts är att styrelsens arbete har fungerat tillfredsställande med intresserade ledamöter som ställt frågor om projekten. Det saknas dock en större kreativitet hos styrelsen som sällan kommit med några egna idéer om projekt, men det uttrycks även att styrelsen litat på beredningsgruppens uttalande:

Tack vare att beredningsgruppen lägger ner mycket tid på ansökningarna genom att begära in kompletteringar och stöttar projekten så behöver styrelsen inte sätta sig in i detaljerna utan mer fokusera på projektidéerna. Styrelsen har alltid litat på beredningsgruppen och har därför kanske inte heller satt sig in i projekten på ett djupare sätt. Beredningsgruppens bredd på deltagare har också kompletterat styrelsen då styrelsen inte har samma koppling till fisket som beredningsgruppen har.

Samarbetet mellan styrelse och beredningsgrupp anses ha fungerat bra. En respondent tycker att de olika grupperna *levt sina egna liv*, att det saknas någon mer överlappning än verksamhetsledaren och att fiskenäringens representant i styrelsen även skulle funnits med i beredningsgruppen.

Beslutsprocess och redovisning

De flesta anger att beslutsprocessen fungerat bra eller mycket bra. Det har varit bra diskussioner, bra föredragningar och underlag. Flera är dock eniga om att beslut från myndigheterna tagit för lång tid. Även i intervjuerna framgick det att beslutsprocessen från styrelsens och beredningsgruppens sida fungerat bra men att det var långa handläggningstider från myndigheternas sida. Det uttrycks även att det tagit lång tid innan pengarna har betalats ut:

Det tog så fruktansvärt lång tid innan man får ut pengarna – att man ligger ute med pengarna det kräver ju att den som går in som projektägare måste ha väldigt god likviditet och då vara en stor organisation som kan fixa det här med redovisning och sådana bitar...

Det får inte riktigt gå till så... Det var väldigt segt att få ett svar... vi hade fått ja från fiskeområdet ... och samtidigt vill man inte sätta sprätt på pengarna som man fått skriftligt på.

Under intervjuerna framgick även att det saknades en tydligare information om redovisning. Det fanns en övriga att hantera ansökningar av det här slaget och efterarbetet var tungt:

Efterarbetet blev väldigt, väldigt tungt när vi skulle skicka in vår rapport, vi har fortfarande inte fått något besked om utbetalning och det upplever jag som tråkigt att det tog så lång tid. Det är väldigt mycket vårt eget fel för vi fick information om hur vi borde göra och vi trodde vi hade förankrat det men det hade vi inte gjort. ... Det är första gången jag har gjort något sådant här eller skrivit något som är inblandat i EU... det som var svårt var att vi fick fel uppgifter om hur vi skulle redovisa ... sen när vi skulle redovisa så vi höll på hur länge som helst så ... Så det var hur bökigt som helst!

I sammanhanget uttrycks en önskan om mer stöttning från beredningsgrupp och verksamhetsledare kring ansökan och redovisning.

Kontakt verksamhetsledare/projektledare

Samtliga respondenter från enkätstudien anser att kontakten med verksamhetsledaren inom fiskeområdet har fungerat bra. En av de svarande säger ... *x har alltid knutit ihop säcken så att alla varit överrens till slut.* Även när det gäller kontakten med projektledare i de olika projekten så svarar de flesta att det har fungerat tillfredsställande. Några personer menar att de inte haft någon erfarenhet av detta eller att kontakten fungerat så där. Frågan ställdes även omvänd i intervjuerna, det vill säga om projektrepresentanterna upplevt att kontakten med styrelse och beredningsgrupp fungerat bra. De flesta menar att det förekommit en bra kontakt, framförallt genom verksamhetsledaren. Det är då främst projektledare som anser detta. Ett par av övriga svarande ställer sig mer eller mindre frågande till detta ... *Vem är styrelse och Jag har inte haft någon kontakt med dem.* När det gäller den direkta frågan om kontakten mellan projekt och verksamhetsledaren fungerat bra är svaren positiva:

Det fungerade jättebra, snabb med att svara och så där.

En stor eloge till x som gör väldiga underverk i projektet och verkligen får det att fungera bra.

Fungerat bra med öppen dialog vid funderingar. Bra och snabb respons på frågeställningar som hon svarat för.

Kan något göras annorlunda?

Respondenterna i enkäten fick även möjlighet att besvara frågan om de anser att någonting skulle kunna göras bättre/annorlunda i anslutning till styrelsen och beredningsgruppens arbete. Svaren skiljde sig åt men flertalet av respondenterna anser att det inte är nödvändigt med förbättringar. Det har fungerat på ett bra sätt och det finns inte något behov av att ändra arbetssättet, det motiverades med att ... *idag finns duktigt folk anställt på Biosfärkontoret.* Förbättringar som respondenterna ville se var mer pengar att dela ut som fler borde få ta del av, och att man eventuellt skulle kunna arbeta för att få styrelsen att sätta sig mer in i projekten och känna större delaktighet. En av respondenterna lämnade följande kommentar:

Jag sitter med i gruppen för bildandet av det nya fiskeområdet för hela Vänern. Min och gruppens åsikt att vi måste ha kvar de lokala beredningsgrupperna där alla intressenter finns med, men där styrelsen blir en annan med lite mer spridning runt sjön samt mer samarbete med Leader, vilket för övrigt är ett krav från Jordbruksverket.

En respondent upplevde även att det ofta blev strul med utbetalningarna och att det bör underlättas då många projekt fick problem med likviditeten.

Sammanfattning

Enligt enkäten finns en generell upplevelse av att styrelsens och beredningsgruppens arbete har fungerat bra. Uttalanden pekar mot att styrelse och beredningsgrupp har kompletterat varandra samt att samarbetet sinsemellan varit tillfredsställande.

Både enligt enkät och intervjuer finns en erfarenhet av att beslutsprocessen kring projektansökningar fungerat bra från styrelsens och beredningsgruppens sida, men att väntan på beslut från myndigheter har dröjt. Det har tagit tid innan pengar har betalats ut.

Det efterfrågas en tydligare information från beredningsgrupp och verksamhetsledare angående ansökningar och redovisning.

Projekten inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle

Nedan visas de projekt som ingår i föreliggande utvärdering fördelat på respektive tema. Dessa teman har ingått i de urvalskriterier som använts vid fiskeområdets beviljande av projekt. I Ansökan stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården Kinnekulle har de sökande valt det tema som insatsen avser.

Tema 1: Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter
Siklöja förstudie
Kunskapsspridning och nätverksutveckling Vänerfisk
Förstudie MSC Vänern
Löjromsevent
Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern
Tema 2: Förstärka och säkerhetsställa den lokala förädlings-, mottagnings- och distributionskapaciteten
Siklöja livsmedel
Vänerfisk på tallriken
Tema 3: Skapa möjligheter för kompletterande verksamheter
Kunskapsspridning om fisk från Vänern
Tema 4: Förstärka samarbetet mellan fisket och den lokala respektive regionala restaurangnäringen så att fiskeråvaran bättre kan utnyttjas och förädlas
HUT, Hållbar utveckling i gymnasieskolan
Förstudie Kunskapsspridning av Vänerprodukter i närområdet
Tema 5: Utveckling och marknadsföring av Vänerprodukter för att säkerhetsställa avsättning för produkterna
Fisken och fiskaren i Vänern - i ett historiskt perspektiv
Förstudie Fiskelycka, Förstudie Fiskelycka 2

Tabell 1. Projekt inom Vänerskärgrården med Kinnekulle, fördelat på respektive tema, som ingår i föreliggande undersökning.

Projektens anknytning till respektive tema

Det övergripande syftet med fiskeområdets utvecklingsstrategi är att stärka, vidmakthålla och vidareutveckla ett hållbart fiske i Lidköpings, Götene och Mariestads kommuner.³¹ Samtliga av de svarande i enkäten tycker att projekten uppfyllde fiskeområdets strategi bra.

Generellt anses det att de beviljade projekten har en bra anknytning till de fem teman som angetts i utvecklingsstrategin för fiskeområdet och som framgår i tabellen ovan. Ett fåtal respondenter i enkätstudien svarar att det finns en mindre bra anknytning till tema 2, 3, 4 och 5. Noteras bör att det finns beviljade projekt som inte ingår i föreliggande utvärdering.

Majoriteten anser inte att något tema är överrepresenterat respektive underrepresenterat bland projekten. Några ser dock en viss obalans bland fördelning av vissa teman. Tema 1 och 2 beskrivs som ofta förekommande, vilket anses vara bra. Några av svaren går isär. En respondent tycker att marknadsföring förekommit för sällan ... *Vänerfisken förtjänar en bättre efterfrågan och ett bättre pris. Okunskap hos breda allmänheten är orsaken.* En annan respondent hävdar att det är en övervikt på marknadsföring tillsammans med kunskapsspridning. Samma svarande uttrycker även att det hade varit önskvärt med fler projekt för ökad förädling/distribution. Andra eftersöker mer samarbete med restauranger samt ett större samarbete mellan yrkesfiskare. Det påpekas även att det inte har varit många projekt som varit inriktade mot turismsatsningar.

Några av de svarande säger att flera av projekten skulle kunna falla in under fler än ett tema och därför har de kunnat styras in i de olika temana. Ett annat enkätsvar är:

³¹ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle.*

... det kan ju vara lite svårt att fördela projekten lika på de olika temana då det löper över en så lång tid och du inte vet vilka projekt som kommer in längre fram i tiden, men jag tycker att vi lyckats ganska bra med detta.

Det finns även uttalande i intervjuerna med projektrepresentanterna som pekar mot en upplevelse att deras projekt överlappat gränserna mellan de olika temana.

En av respondenterna med koppling till projektet *Fisken och fiskarna i Väneren* som tillhör Tema 5: *Utveckling och marknadsföring av Vänerprodukter för att säkerhetsställa avsättning för produkterna* säger att:

Detta är ju utvecklingsprojekt på något sätt, men det blev mer marknadsföring ... I början fanns det ingen riktig tanke på att man kan göra en sådan här skrift och vilken effekt den kan få. Och det kanske är något att ta med sig ... det hade varit kul att höra vad tycker man? Är det marknadsföring eller utveckling ... är det en del i det hela? Och vart det landar ... det är inte så lätt att placera in en sådan här sak ... som är så viktig ... det är både utveckling och kunskapsbevarande och marknadsföring i ett och samma ... Hur ska man klassa in ett sådant här projekt?

Det har även visat sig att projektens resultat och effekter går över temanans gränser vilket kommer att framgå nedan under redovisningen av desamma.

Satsning på projekt, urvalskriterier och långsiktiga mål

En fråga i enkäten var: Anser du att satsningar skett på rätt projekt? De flesta ansåg att så var fallet. Någon menar att ... *Projektidéerna kommer underifrån och där ser man vad behovet är.* En respondent anger att det kan vara svårt att ge ett korrekt svar då många projekt kommer ge utdelning på lång sikt. En annan av respondenterna tycker att satsningar skett på rätt projekt men att det exempelvis varit svårt att få in projekt från hela det geografiska området. Ytterligare en av de svarande menar att det inte varit ett överflöd av projekt så att de har kunnat välja och vraka på vilka de ska satsa på men däremot har dialogen med projektledarna varit bra. Respondenten menar att detta har gjort att det gått att modifiera de idéer som kommit in så att de bättre stämmer överens med utvecklingsstrategin. De har även avslagit ett par ansökningar som inte fallit inom projektets ramar.

På frågan om vilka urvalskriterier i beslutandet av projekt som har prioriterats har respondenterna svarat mycket olika på frågan. Enkätsvaren visar på en mångfald av urvalskriterier som prioriterats. Ord som hållbarhet och långsiktighet förekommer dock flertalet gånger liksom information, kunskap och utbildning. Några av respondenterna anser att alla urvalskriterier har prioriterats. En respondent menar att det i stort är projekt med stark hållbarhetsprofil, projekt som ska komma många till godo och aktiviteter riktade mot barn som prioriterats. Vissa anger att de inte kan se någon tydlig trend bland de ansökningar som kommit in medan andra nämner trender bland ansökningar såsom ... *Fiskare får jobba kvar med det som de är utbildade på och Intresset för lokalproducerat ökar och särskilt från skolor och kommuner.* En respondent svarar även att det finns en trend i att det är främst organisationer som söker vilket anses bero på en avancerad ansökningsprocess och att man måste klara likviditeten.

En annan fråga handlade om på vilket sätt de beviljade projekten anknyter till mer långsiktiga mål om hållbarhet inom Biosfärområde Vänerskärsgården med Kinnekulle. Svaren är främst kopplade till fiskeområdet. Information, kunskap och samverkan är ord som förekommer fler än en gång. Hållbarheten poängteras i flera svar och en respondent säger att de i ett tidigt skede har fört dialog med projektägarna att hållbarhetsaspekten är viktig att få med i projekten. Nedan ser ni ytterligare några av de svar som knyter an till mer långsiktiga mål:

Tillvaratagande av siklöja efter romklämning.

Bra att marknadsföra Vänerfisk i skolorna så att eleverna får närmare relation till fisk från Väneren.

Genom kvalitetssäkring.

Kunskapsspridningen av Vänerfisk i skolorna.

Sammanfattning.

Det finns en uppfattning i styrelse och beredningsgrupp om att det beviljade projekten uppfyller fiskeområdets strategi. Det förekommer även en generell åsikt om att projekten har en tydlig koppling till respektive tema. De flesta av de svarande i enkäterna anser inte att något av de fem temana är överrepresenterade respektive underrepresenterade bland de ansökande/beviljade projekten, även om det finns vissa åsikter och en önskan om fler projekt inom somliga områden. Både i enkäter och i intervjuer talas det om att flera av projekten kan falla in under fler än ett tema.

Bland styrelse och beredningsgrupp finns en allmän uppfattning om att satsningar skett på rätt projekt. Dock uttalas att det är svårt att bedöma då flera av projekten ger utdelning på lång sikt.

Enligt enkätsvaren anknyter projekten till långsiktiga mål om hållbarhet främst genom information, kunskap och samverkan. Andra aspekter som nämns är kvalitetssäkring, tillvaratagandet av siklöja efter romklämning, informationsspridning samt införandet av Vänerfisk i skolor.

Projektens respektive syfte och effekter

En viktig del i utredningen är att identifiera effekter och resultat av de olika projekten inom ramen för Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle. Det är främst respondenternas utsagor och upplevelser som ligger till grund för de resultat som presenteras, i vissa fall görs även nedslag i projektens slutrapporter. Genomgången av respektive projekts syfte och mål ligger till grund för att ge en översiktlig bakgrundspresentation av projekten.

Effekter som framkom i enkäten till styrelse och beredningsgrupp dominerades av kunskap och kunskapsöverföring. Även samverkan, nätverk och kontakter lyftes fram liksom att intresset för fisk och fiskare har ökat. En respondent menar att Vänerfisket har fått en något större uppmärksamhet i närområdet och att det finns en inspiration och stolthet hos yrkesfiskarna för att de blir uppmärksammade. En viktig del i sammanhanget är vilka målgrupper som varit mest gynnsamma av de beviljade medlen. Några grupper som lyfts fram är yrkesfiskare, kommuner, skolor, fiskarna i vattnet samt producenter och konsumenter. Nedan presenteras effekter och resultat mer utförligt utifrån intervjuerna med projektledare och deltagare i projekten.

Tema 1: Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter

- a. Utveckla och kvalitetssäkra varumärket Vänerlönjrom
- b. Marknadsföring och marknadsintroduktion av lake, en idag underutnyttjad fisk
- c. Utveckling av KRAV-märkta produkter
- d. Tillvaratagande av restprodukter för att öka förädlingsgraden
- e. Utveckling av förpackningar

Löjromsevent, Destination Läckö-Kinnekulle AB.

Syfte och mål: Syftet är att stärka samarbetet och knyta samman aktörer inom fiskerieringen, restauranger, boende, aktiviteter med mera kring en gemensam händelse under löjromsfisket. Målet är ett löjromsevent kring premiären av löjromsfisket i oktober. Genom detta event, paketerade aktiviteter och upplevelseprodukter är tanken att ta tillvara och marknadsföra löjrom från Väneren på ett nytt och innovativt sätt. I syftet ingår även att bevara och sprida kunskapen kring löjromsfisket, processen och dess hantverk. Ett önskat resultat av projektet *Löjromsevent* är att det ska skapas ett årligen återkommande evenemang på Spiken³², Kållandsö i Lidköping som inledning på löjromsfisket. Genom att uppmärksamma och skapa produkter kring löjromsfisket framhävs frågan kring ett hållbart fiske.³³

Effekter och resultat: Arbetet med projektet resulterade i att evenemanget återkom år två. Under det andra året kom det fler besökare från andra platser, exempelvis från Lysekil och Göteborg. Detta visar att en utveckling har skett och att evenemanget har nått ut till fler människor. En annan effekt är att det har skapats kunskap om löjrom som inte funnits tidigare, samt en förståelse för löjrommens värde. Den intervjuade berättar att *... flera personer har sagt att nu kan man ju förstå varför den kostar en slant när man ser hantverket runt omkring*. Det poängteras att många barnfamiljer har deltagit vid eventet vilket bidrar till att barnen tidigt får se hantverket där rommen kläms ur fisken för hand.

Evenemanget har engagerat yrkesfiskarna på plats och arbetet inför eventet har ökat dialogen mellan de verksamma på Spiken. Det har krävts en diskussion om vad som säljs och görs av respektive aktör. Ett önskemål som kom fram under intervjun var att de som har sina verksamheter i Spiken själva fortsätter att arrangera evenemanget. Det finns en utvecklingspotential i eventet och det skulle gå att göra det större och attraktivare. En idé vore att bjuda in en kock som tillagar något där

³² Spiken har månghundraåriga traditioner som fiskeläge, och i början av 1980-talet byggdes hamnen ut till en modern fiskehamn i klass med fiskelägena på Västkusten. Spikens fiskeläge är numera en av Europas största insjöfiskehamnar, och är för några en arbetsplats och för andra ett turistmål. Citat (spiken.se 150215)

³³ Ansökan Stöd till fiskerieringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle. *Löjromsevent/Löjromsveckor*

löjrom ingår och erbjuda smakprovning. Även aktörer som säljer produkter som passar till löjrom skulle kunna bjudas in.

Kunskapsspridning och nätverksutveckling Vänerfisk, Vänergymnasiet AB

Syfte och mål: Projektet har för avsikt att långsiktigt öka den professionella kompetensen inom restaurangnäringen när det gäller handhavande och förädling av insjöfisk, med fokus på Vänerfisk. Avsikten är även att utveckla nätverk som omfattar hela kedjan fiskare, förmedlare, restaurangägare, förädlare (det vill säga kocken på restaurangen) till konsument (det vill säga restauranggästen). Det finns en förväntan att se fler och intressantare fiskmenyer inom restaurangbranschen, och kortare och snabbare väg från krok/nät till tallrik. Lokala fiskare antas även få en större, bredare och stabilare marknad. Den personal som utbildar framtidens kockar och serveringspersonal skall kompetensutvecklas. Detta skall ske genom besök och samtal i olika miljöer.³⁴

Effekter och resultat: Något som poängteras under intervjun, med representanterna från Vänergymnasiet, är den kunskap hos eleverna på Restaurang- och livsmedelsprogrammet som skapats i och med projektet ... *de kan fisk, de kan processen, de kan tillagningen, de kan filea och de kan miljöperspektivet.* I sammanhanget betonas även personalens kunskapsutveckling. Det fanns en tanke om att alla på skolan skulle bli intresserade och det finns även planer om att fortsätta att förmedla kunskap. Det berättas att ... *Senast i går så visade jag faktiskt för eleverna hur man fick romen ur siklöjan, för jag kommer ihåg när vi stod där och klämde och jag hade nytta av det ...* Projektet hade även sociala syften exempelvis genom att det anordnades en friluftsdag tillsammans med eleverna. Vikten av miljöaspekten poängteras och värdet av de möjligheter som skapades för att diskutera detta.

Med anknytning till projektets syfte att genom nätverk förkorta vägen *från krok/nät till tallrik* säger en av respondenterna att:

Det är någonting som vi uppenbarligen inte lyckats med ... vi ... jag trodde ju att vi skulle få till ett nätverk som fungerade lokalt med att sälja fisken lokalt, alltså från fiskarna direkt till restaurangen eller nåt liknande men det går inte.

Detta beror på att yrkesfiskarna får för lite betalt och att de tjänar mer på fiskeauktionen i Göteborg. Det medför en negativ miljöaspekt som inte känns bra för någon, och den intervjuade fortsätter ... *vi tänkte att vi skulle hitta en lösning, en möjlighet, men det var tvärstopp ... första upptaktsträffen sa fiskarna det.* De måste kunna försörja sig på sitt arbete.

Det finns en tro på att de kontakter som skapats under projektet kommer att vara till nytta i framtiden, både när det gäller varor till restaurangen och utbildningsändamål. Det har skapats nya kontakter bland annat med olika fiskare, det nämns även att de fått *goda vänner* under projektarbetet.

Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern, Hushållningssällskapet Skaraborg

Syfte och mål: Målsättningen är att det inför löjromssäsongen 2014 finns ett kvalitetssystem från Vänern som är framtaget tillsammans med fiskare och grossister/restauranger. Kalix har under senare år certifieras sin produkt vilket har ökat konkurrensen för löjrommen från Vänern - även det utländska utbudet av löjrom har ökat. Det finns idag ett 30-tal fiskare i Vänern som producerar löjrom.³⁵ Av dessa finns ungefär hälften inom fiskeområdet och dessa står för drygt hälften av löjromsproduktionen i Vänern. I nuläget finns inget samarbete mellan producenterna varken kring kvalitet eller kring distribution. De som köper löjrom från Vänern upplever en ojämn kvalitet och de vågar bara handla av den producent de är vana vid. Önskar de en större volym är det ingen som kan leverera det. Det finns

³⁴ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgråden med Kinnekulle.

Kunskaps- och nätverksutveckling Vänerfisk

³⁵ Hushållningssällskapet (2013-09-25): Projektplan *Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern.*

en efterfrågan från grossister om en kvalitetssäkring av löjrom från Vänern för att de ska känna sig säkra på vad de får och kunna handla större volymer utan att behöva få olika kvalitet.³⁶ Projektledaren säger att:

Tanken med projektet var att få ihop så många fiskare som möjligt som producerar löjrom, och samlas under ett gemensamt kvalitets- och varumärke. Hela projektet handlar om att fiskarna ska samarbeta kring löjrom, kring kvalitén, kring varumärket och det är ju en slags långsiktighet i det. Man ska kunna tillgodose marknaden, för efterfrågas en större volym ska man kunna leverera det genom att flera går ihop, att man känner till varandra och man kan fråga varandra.

Effekter och resultat: Ett gemensamt varumärke Vänperlöjrom har lanserats. Totalt är det 16 fiskare som gått samman och bildat en ekonomisk förening.

Förstudie MSC Vänern, Svenska insjöfiskarna AB

Syfte och mål: Syftet är att genomföra en förstudie om det är lämpligt att MCS-certifiera fisket i Vänern. Förstudien omfattar följande områden: Nyttan med certifiering av fisken, vilka arter bör ingå i en certifiering? Är en certifiering möjlig? Vad är startkostnaden för en certifiering och för eventuella återkommande kostnader? Näringens inställning till en certifiering, yrkesfiskarnas inställning till att MSC-certifiera fisket, berörda myndigheters inställning? Ett samråd bör ske med berörda kommuner och regioner/län.³⁷

Effekter och resultat: Projektet Förstudie MSC har bidragit till en vetskap och kunskap om att det är möjligt att MSC certifiera gösen i Vänern. Respondenten berättar att det gjorts en översyn över den fiskestatistik av de kända faktorer som finns och han tillägger att:

Man måste ta ett varv till och titta på lite andra faktorer också ... men hade förstudien visat att ... nja det är nog mycket tveksamt att det går hade det stannat där... Det finns inget idag som tyder på att vi inte skulle kunna MSC certifiera gösen i Vänern om man går vidare, och nu håller vi då på att ta reda vad kommer det kosta att gå vidare för att hitta pengar till den certifieringen, och det blir lite mer pengar än vad förstudien var.

En certifiering kan få till effekt att fisket i Vänern i ökad utsträckning anpassas till olika miljöfaktorer för att bibehålla den biologiska mångfalden i vattenområdena. Det kan även bidra till att förutsättningarna för det lokala fisket i Vänern kan bestå.³⁸

³⁶ Hushållningssällskapet (2013-09-25): Projektplan *Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern*.

³⁷ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgråden med Kinnekulle.

Förstudie MSC Vänern

³⁸ Ibid.

Projekt Siklöja förstudie, Food and Helth Concept Center

Syfte och mål: Syftet med förstudien är att utreda möjligheter till att ta tillvara siklöjan och därmed vara med och bidra till en hållbar utveckling samt att genom ökad produktivitet bidra till Vänerområdets ryktbarhet. I dag tar man endast tillvara siklöjans rom vilket innebär att siklöjan som en viktig resurs i Väneren förblir outnyttjad. Projektgruppen ska starta en ideell förening för att driva sitt gemensamma intresse. Samarbete mellan aktörer ska vara en central del i framgångskonceptet som ska utredas i förstudien. Detta ses som betydelsefullt för Vänerens fiskenäring även i andra sammanhang då det gäller att främja ryktbarhet samt minskad miljöbelastning i form av exempelvis transporter.³⁹ Det övergripande målet har således varit att etablera processer, produkter och samverkansformer för att möjliggöra affärsverksamhet kring siklöjeprodukter.⁴⁰

Effekter och resultat: Under denna förstudie identifierades produktion av löjburgare/biffar som initialt fokus för livsmedelsproduktion. Produktionen innebär att projektet effektivt kan ta tillvara restfisken med god marknadspotential till försäljning av produkten. Under förstudien har även *Den ideella föreningen Vänerprodukter* bildats i syfte att driva frågor om utveckling av Vänerfisket och för att arbeta med projektet *Siklöja Livsmedel* (se nedan). Föreningen ska även fungera som en plattform för utveckling av produkter och verksamheter.⁴¹

Tema 2: Förstärka och säkerhetsställa den lokala förädlings-, mottagnings- och distributionskapaciteten

Projekt Siklöja livsmedel, Food and Helth Concept Center

Syfte och mål: Det övergripande syftet med projektet är att bidra till en hållbar miljömässig utveckling, öka turism och bidra till ökat samarbete med biosfärområdet och mellan lokala företagare. Projektet vill vara med och öka innovationskraft och företagande inom Vänerområdet och på sikt ge upphov till ett tillväxtkluster där arbetstillfällena kan skapas.⁴² I projektets slutrapport framgår att fokus med det här projektet var att tillverka matprodukter tillverkat på siklöja. Målet har varit att etablera processer, produkter och samverkansformer för att möjliggöra affärsverksamhet kring siklöjeprodukter. På så vis kan detta bli ett bidrag till ett ökat tillvaratagande av resursen siklöja på Spiken och ytterligare en affärsmöjlighet för yrkesfiskarna.⁴³

Effekter och resultat: Ytterligare produkter än sikburgare, som utvecklats under projektets gång, är kallrökt siklöja, färserade produkter och "strömmingslåda". Enligt projektets slutrapport drivs idag förädlingsverksamheten hos en av företagarna på Spiken och på så vis har projektet fasats över i ordinarie verksamhet i hanteringen och försäljningen av siklöjeprodukter.⁴⁴

Samarbeten har skapats på lokal nivå mellan fiskare och förädlare samt återförsäljare. Det har exempelvis förekommit samverkan med projektet Vänerfisk på tallriken på Källby gård (se nedan). Ett kommunikationsmaterial har tagits fram tillsammans med Vänermuseet i form av *storytelling*⁴⁵ kring siklöjefisket och siklöjan. Det har även etablerats kontakter på nationell nivå,

³⁹ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle.

Projekt Siklöja Förstudie

⁴⁰ Slutrapport *Siklöjeprojektet*

⁴¹ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle.

Projekt Siklöja -Livsmedel

⁴² Ibid.

⁴³ Slutrapport *Siklöjeprojektet*

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ *Storytelling* omfattar berättelser, myter och fabler och de kan vara muntliga, skriftliga eller bildliga, eller en kombination av flera. Det anses vara ett unikt och kraftfullt redskap i mänskliga relationer och i marknadsföring. Att det blivit ett övertygande medel inom kommunikation har många anledningar, men de som ofta nämns är att storytelling kan tala till det mänskliga behovet av ett meningsfullt liv. En bra historia kan

exempelvis angående maskiner som behövs för produktion och tillverkning (filetteringsmaskiner). Samverkan har även skett med Chalmers, som genomfört näringsvärdesanalyser av Omega 3 och Vitamin D, samt Göteborgs universitet genom utförda examensarbeten.⁴⁶

Vänerfisk på tallriken, Hushållningssällskapet Skaraborg

Syfte och mål: Syftet är att genomföra ett pilotprojekt för att utreda möjligheten för fiskare i Vänern att leverera fisk till den offentliga måltiden. Projektet genomförs på Källby gård i Götene kommun i samarbete med Ullis fiskdelikatesser i Spiken. Från 2010 ska tillagning av mat ske på skolan. Projektet leder till att säkerställa fiskråvaran för offentlig måltid, ökad kunskap om offentlig upphandling och hur man kan arbeta med att skapa mervärde kring lokala produkter bland annat med hjälp av pedagogiska måltider. I ett större perspektiv är projektet ett sätt att konkretisera arbetet med hållbar utveckling inom Biosfär Vänerskärgården med Kinnekulle. Yrkesfiskarna får prova ett arbetssätt med mer lokal avsättning för fisken och elever i skolan får en naturlig anknytning till de lokala producenterna.⁴⁷

Effekter och resultat: I skolan har man inte fortsatt att servera Vänerfisk efter projektets avslut. Det anses vara en kostnadsfråga ... *annars kunde vi mycket väl kunnat ha fortsatt.* Det framgår att det även handlar om kostnader för att kunna erbjuda eleverna samma aktiviteter som under projekttiden. De aktiviteter som genomförts har bidragit till kunskap och nyfikenhet om vilka fiskar som finns i Vänern, yrkesfisket i Vänern och vad som finns i närmiljön. En av respondenterna berättar hur eleverna verkligen fått lära sig vad fisk är:

De kanske inte får så mycket färsk fisk hemma. Nu har ändå våra elever haft möjligheten att prova på det. Nu var det ben i men jag vet ju att vi gick ju runt i början ... och titta så här ser fiskbenen ut och så här gör vi. När vi äter räkor tar vi bort skalet runt ... och äter du fisk får du ta bort benen. Det var inte så lätt att ta sig över det men ändå man fick en möjlighet. Man kommer ihåg det.

Det uppenbarade sig en tydlig skillnad mellan den fisk som serverades jämfört med den färdigpanerade och behandlade fisken som kom någon annanstans ifrån. Åtandet och rensandet av fisken blev en del av pedagogiken liksom hur fisken transporterades till platsen. Det skapades därmed ett underlag för diskussion om hållbar utveckling. Ytterligare ett resultat av projektet är att personal och projektledare varit och berättat om projektet på flera skolor.

Tema 3: Skapa möjligheter för kompletterande verksamheter

- a. Utveckla evenemang kring löjrommen under dess högsäsong oktober-november
- b. Utveckling av verksamheter inom besöksnäring

Kunskapsspridning om fisk från Vänern, Hushållningssällskapet Skaraborg

Syfte och mål: Projektets övergripande syfte är att sprida kunskap och skapa intresse om fisk och förädlade produkter från Vänern samt att förmedla resultatet av genomförda projekt inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle. Projektet består av tre delprojekt med aktiviteter fokuserade på evenemang, kunskap för barn samt kunskap om fisket förr och nu. På längre sikt ska projektet leda till

berättas om och om igen med olika teman och flera historier kan kombineras till en. Citat sid. 3 (Mossberg, L & Johansen, E.N. 2006)

⁴⁶ Slutrapport Siköjeprojektet

⁴⁷ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle. Vänerfisk på tallriken

att konsumtion av fisk från Vänern ökar i kommunerna Götene, Lidköping och Mariestad. Det ger en positiv inverkan på miljön genom bland annat minskade transporter.⁴⁸

Effekter och resultat: Enligt projektledaren är det svårt att mäta effekterna i förhållande till målet att bidra till en ökad konsumtion av fisk. Efter projektets avslut skulle det vara möjligt att fråga yrkesfiskarna som levererar till de lokala butikerna om de märkt av att försäljningen har ökat.

Projektet var initiativtagare till Vänerfiskveckan i Lidköping i november 2015. Flera av projekten inom fiskeområdet deltog med aktiviteter och veckan inleddes med *Löjromsevent* på Spiken, utställningen *Fisken och fiskarna i Vänern* visades liksom filmen *Mellan bleke och storm* med mera. I och med arrangemanget skedde en samverkan mellan de olika projekten.

Tema 4: Förstärka samarbetet mellan fisket och den lokala respektive regionala restaurangnäringen så att fiskeråvaran bättre kan utnyttjas och förädlas

HUT, Hållbar utveckling i gymnasieskolan, Lidköpings kommun, De la Gardiegymnasiet, HR-programmet

Syfte och mål: Syftet är att öka kunskapen om fisk och skaldjur, få inblick i hur fiskerinäringen fungerar, öka kunskapen om vilka arter som kan användas utan att skada bestånden i hav, insjöar och vattendrag. Projektet avser att tillsammans med dess medaktörer få en samsyn på vad de vill att eleverna ska lära sig under sin utbildning. På De la Gardiegymnasiet i Lidköping är hållbar utveckling ett av de prioriterade områdena.⁴⁹

Effekter och resultat: Projektledaren säger att ... *det alla har tyckt varit så häftigt det är effekten av att lära 75 ungdomar det här och då kanske åtminstone 10 eller 20 tar med sig det ut till sina kommande arbetsplatser det är ju det som är behållningen.* Hon berättar exempelvis om en elev som blev väldigt intresserad av hållbar utveckling och som i dag arbetar på en sådan typ av krog.

Projektledaren har presenterat projektet på en mässa i Bryssel. Det är även planerat att förmedla projektet på en länsstudiedag där andra gymnasieskolor deltar. Detta är något som sker ett antal år efter tiden för projektet som pågick under 2010. Under intervjun berättar projektledaren att andra projekt inom fiskeområdet samt lokala fiskare ska bjudas in till dagen. Idéerna utifrån projektet är fortfarande en del av arbetet på skolan. Kontakter har tagits i samband med förmedlande av projektet i andra skolor och även i andra sammanhang. Här framgår att projektet blivit väl förankrat och att dess innehåll har fortsatt att spridas.

Förstudie Kunskapsspridning av Vänerprodukter i närområdet, Hushållningssällskapet Skaraborg

Syfte och mål: En förstudie genomfördes under våren/sommaren 2013 för att samla in idéer, förankra och strukturera projektet *Kunskapsspridning om fisk från Vänern* som presenteras ovan. I stort sett alla projekt som fått medel från fiskeområdet kontaktades för diskussion om resultatspridning och aktiviteter.⁵⁰

Effekter och resultat: Utifrån de idéer som framkommit har konkreta aktiviteter tagits fram. Se projekt *Kunskapsspridning om fisk från Vänern* under Tema 3.

⁴⁸ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Kunskapsspridning om fisk från Vänern*

⁴⁹ Ibid. *Hållbar utveckling i gymnasieskolan*

⁵⁰ Ibid. *Kunskapsspridning om fisk från Vänern*

Tema 5: Utveckling och marknadsföring av Vänerprodukter för att säkerställa avsättning för produkterna.

Fisken och fiskaren i Vänern – i ett historiskt perspektiv, Vänermuseet Lidköping

Syfte och mål: Syftet med projektet är att utveckla en vandringsutställning och en skrift som beskriver livet vid och på sjön, värderingar och attityder hos fiskarkåren, både som individer och grupp. Det handlar om relationen mellan fisket och Vänerfisket för människorna och samhällena kring Vänern i fyra fiskelägen inom fiskeområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle: Mövik, Åskär, Hänsäter och Spiken. Genom djupintervjuer och studiecirkelar med yrkesfiskare inom dessa områden fokuseras historiskt, nutida och framtida utvecklingsprocesser. Skriften kan även utgöra ett underlag för en fortsatt diskussion om utvecklingen av ett hållbart och långsiktigt fiske.⁵¹

Effekter och resultat: Skriften *Fisken och fiskarna vid Vänern – i ett historiskt perspektiv* och vandringsutställningen med samma namn är tydliga och konkreta resultat av projektet. En mer oväntad spinn-off effekt som nämns av respondenterna är hur värdet av gamla fotografier kom upp till ytan:

... att man helt plötsligt började se det här bildmaterialet, den största merparten av bildmaterialet i skriften är fiskarnas egna bilder ... där vi kunde vara med och visa hur man kan publicera detta ... och då var det nog rätt många som gick hem och började rota i sina lådor och insåg att de hade rätt mycket material ... det uppstod en fråga om man skulle kunna gå vidare och göra något liknande gällande skutskeppare ...

En yrkesfiskare menar att han ser ett värde i att det gamla finns kvar så att människor kan se hur det har varit förr ... *att det skulle bevaras för framtiden, jag tycker det är så väldigt värdefullt.* Han talar även om betydelsen av att visa hur fisket har underlättats idag:

Jag tittade i gamla papper efter farsan på 60-talen, då kostade näten mer än vad de kostar idag... och gösen kunde ligga på en och sextio, en och sjuttio kilot och idag kan vi kanske få ett snitt på hundra kronor och den store ligger över hundra... och då kostar redskapen det samma, så det är väldigt värdefullt att kunna jämföra, tycker jag. Men det är ju det att jag har inblick i fisket så jag kanske ser ett annat värde än någon annan gör...

Projektledaren menar att det är glädjande att höra att gammalt material har kommit till användning. Det talas även om skapande av nätverk med fiskare samt att ... *man har kommit ut på ett annat sätt i och med utställningen och man kan ha föredrag och liknande, så det har man ju med sig.*

Projektet anses ha skapat en större förståelse för hållbart fiske. Det påpekas att det tidigare inte fanns så mycket information om fisket på Vänermuseet och att det är viktigt att föra den äldre kunskapen vidare till nästa generation. Innan projektet fanns en känsla av att det fanns många olika attityder i förhållande till yrkesfisket ... *många drar fiskare över en kam och tänker sig att de fiskar på ett och samma sätt och det är samma bestånd och samma redskap.* Boken visar att det inte är så ... *det finns jättestora skillnader mellan fiskare och deras drivkrafter och hur man fiskar och hur man anpassar sig till olika situationer ...* Projektet belyste detta utifrån fiskarnas perspektiv, och utifrån individen. Han menar att många ... *drar fiskare över en kam och tänker sig att de fiskar på ett och samma sätt och det är samma bestånd och samma redskap,* och boken visar att det inte är så ... *det finns jättestora skillnader mellan fiskare och deras drivkrafter och hur man fiskar och hur man anpassar sig till olika situationer ...*

Ett gediget material har samlats på Vänermuseet, som en effekt av arbetet med projektet:

⁵¹ Ansökan om Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Fisken och fiskaren i Vänern – i ett historiskt perspektiv*

Vi har ju fått ned de här berättelserna för framtida generationer med bildmaterial där människor är omnämnda ... det är ett jättevärdefullt material. Om tvåhundra år kan det ha ett otroligt stort genomslag. Det är lite kittlande att du så långt in i framtiden har möjligheten att gå in i ett museum och jobba med det här. Det talas väldigt sällan om det, men om hundra år ser nog fisket väldigt annorlunda ut. En av de funderingarna var kanske med och startade hela projektet från början ...

Allt material har lästs och godkänts av de fiskare som deltagit. Boken skulle även kunna vara ett underlag för forskare och politiker. Det finns ett material på museet som utgör ett underlag att gå vidare ifrån och utveckla. Boken och utställningen har bidragit till ett synliggörande av fisket i Vänern. ... *det känns som om att man inte riktigt har koll på att det finns fiske på Vänern om man kommer hit till Göteborg.*

Inom projektet har det förekommit ett naturligt samarbete då boken är skriven av flera författare som har haft kontakt tidigare. Nya kontakter har dock skapats med yrkesfiskare ... *effekterna framåt är ju att man har ett uppbyggt nätverk, fiskare som man kan ringa.* Ett samarrangemang mellan Vänermuseet och Folkets hus i Lidköping genomfördes i samband med visningen av filmen mellan *Bleke och storm* (jämför Vänerveckan ovan). Projektledaren påpekar att, i samband med ett framtida arbete med ett fiskeområde för hela Vänern, finns det ett värde i att hitta sådana typer av samarbeten tidigt i projektarbetet.

Förstudie Fiskelycka 1, Mariestads kommun

Syfte och mål: I syfte att göra en naturfilm som ska dokumentera natur- och kulturmiljön med fokus på fiskare på Torsö ska denna förstudie skapa förutsättningar för genomförandet – möjligheterna ska utredas och underlag ska tas fram.⁵²

När förstudie 1 hade genomförts berättar filmaren att ... *det behövdes mer tid för att lära känna platser och Vänern* samt att skapa kontakter med yrkesfiskarna. Effekterna från Förstudie 1 sammanfattas i samband med Förstudie 2.

Förstudie Fiskelycka 2, Mariestads kommun

Syfte och mål: Kompletterar förstudien ovan. När fiske i dag diskuteras ligger fokus på utfiskning och miljögifter. Filmen vill ge en komplexare bild och med yrkesfiskare som huvudpersoner visa vägen till ett hållbart fiske liksom sötvattenfiskens livsvillkor och det bevarandearbete som förs för hotade fiskarter.⁵³ Under förstudiernas gång etablerades kontakter med de yrkesfiskare som skulle medverka i filmen, en förutsättning för att filmen skulle kunna göras.

Effekter och resultat: Filmen *Mellan bleke och storm* skildrar yrkesfisket i Vänern utifrån tre generationer fiskare. Filmen visades bland annat i SVT under julhelgen 2014, och nådde på så vis ut till en stor del av landet. Den har även kunnat ses på på filmfestivalen i Båstad och kommer även att visas runt om i Norden samt i Tyskland. Visning skedde även på Torsö, där den spelades in. Lokalen var fullsatt och extravisningar fick ges. Producenten menar att filmen kommer att bidra till att Vänern och yrkesfisket i Vänern blir mer uppmärksammat. Hon poängterar även att det är roligt och positivt för yrkesfiskarna och för deras stolthet att den här filmen har gjorts. Ett exempel ges om en yngre fiskare som är väldigt glad över att få medverka i filmen och för att arvet kan föras vidare, speciellt med tanke på hans lilla dotter som också är med i filmen. Respondenten är tacksam för att kunnat bidra till detta samt att kunna visa på det hårda arbetet som ligger bakom fisket.

⁵² Biosfär Vänerskärgrården med Kinnekulle 2011 -10-10 *Reviderad ansökan fiskelycka, en dokumentärfilm om Vänerskärgrårdens kultur- och naturarv skildrat genom fisket.*

⁵³ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Förstudie Fiskelycka del 2*

Sammanfattning

Tema 1: Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter.

Löjromsevenet har genomförts på Spiken under två års tid med förutsättningar för ett fortsatt årligt evenemang.

I Kunskapsspridning och nätverksutveckling på Vänergymnasiet genererades kunskap både hos elever och hos personal med Vänerfisk i fokus. Nätverkskontakter skapades som är gynnade för framtida samarbeten.

Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern har resulterat i varumärket Vänerlöjrom.

Genom Förstudie MSC har det konstaterats att det finns möjligheter att MSC-certifiera gösen i Vänern.

Projekt Siklöja förstudie har resulterat i den Ideella föreningen Vänerprodukter samt metoder för att tillvarata siklöjan efter romklämningen.

Tema 2: Förstärka och säkerhetsställa den lokala förädlings- mottagnings- och distributionskapaciteten.

I projekt Siklöja livsmedel fortsatte utvecklandet av matprodukter tillverkade på siklöja. Verksamheten har fasats över i ordinarie verksamhet. Samarbete och kontakter har upparbetats både på lokal och nationell nivå.

Genom projektet Vänerfisk på tallriken har elever fått kunskap om fisk i Vänern. De har fått smaka på Vänerfisk och ätandet och rensandet blev en del av pedagogiken. Projektet har även fått en viss spridning till andra skolor.

Tema 3: Skapa möjligheter för kompletterande verksamheter.

Projektet Kunskapsspridning om fisk från Vänern var bland annat initiativtagare till Vänerfiskveckan i Lidköping, där det skedde en samverkan mellan flera av projekten.

Tema 4: Förstärka samarbetet mellan fisket och den lokala respektive regionala restaurangnäringen så att fiskeråvaran bättre kan utnyttjas och förädlas.

En effekt som framhålls i samband med projektet HUT, Hållbar utveckling i gymnasieskolan är den kunskap och intresse som eleverna tar med sig ut i arbetslivet. Projektet, som pågick 2010, sprids och förmedlas fortfarande i olika sammanhang.

I Förstudie Kunskapsspridning av Vänerprodukter i närområdet togs det fram idéer till aktiviteter som genomfördes i projekt Kunskapsspridning från Vänern (Tema 3).

Tema 5: Utveckling och markandsföring av Vänerprodukter för att säkerhetsställa avsättning för produkterna.

Projektet Fisken och fiskaren i Vänern resulterade i skriften Fisket och fiskaren i Vänern samt utställningen med samma namn. Det uppdagades ett värde av gamla fotografier i yrkesfiskarnas egna bilder. Arbetet i projektet har efterlämnat ett gediget material på Vänergymnasiet i Lidköping.

Förstudie Fiskelycka 1 och Förstudie Fiskelycka 2 möjliggjorde ett samarbete mellan filmproducent och yrkesfiskare. Resultaten blev filmen Mellan bleke och storm.

Båda projekten har bidragit till ett bevarande av kulturarvet.

Framgångsfaktorer

Vad är det som har bidragit till de effekter och resultat som har presenterats ovan? Vad har medverkat till att projekten har lyckats? Vad har drivit projekten framåt? Vilka var framgångsfaktorerna under projektens gång?

De framgångsfaktorer som beskrivs nedan är baserade på analys av enkät och intervjustudier. I redovisningen berörs inte samtliga projekt eller teman explicit, utan exempel ges i vissa sammanhang. Liksom effekter, hinder och även mjuka faktorer sammanfattas framgångsfaktorerna i punktform längre bak i rapporten under Sammanfattande resultat.

... enligt svar från styrelse och beredningsgrupp

I enkäten till styrelse och beredningsgrupp ställdes frågan: *Har arbetet inom fiskeområdet, enligt dig, varit framgångsrikt, och vad/vilka är i så fall framgångsfaktorerna?* De flesta respondenter anser att arbetet inom fiskeområdet varit lyckosamt. Det anses positivt med den bredd som finns i projekten samtidigt som det finns en gemensam strävan mot hållbart fiske. Yrkesfiskares gemensamma intressen har lyfts fram och de har visat på ett engagemang. Det är även fördelaktigt med arbetet över kommungränserna. Det betonas att verksamhetsledarens arbete är uppskattat. Fiskeområdets förankring i Biosfärområdet beskrivs som positivt:

Ja, vi har haft möjlighet att visa att Biosfärområdet jobbar aktivt med hållbar utveckling. Flera av Biosfärområdets samarbetspartner har varit delaktiga i fiskeområdet vilket redan har hållbarhetsperspektivet i sig. De är också vana att genomföra samarbetsprojekt. En av framgångsfaktorerna är att startsträckan därför inte varit så lång eftersom aktörerna redan var på banan.

Andra fördelar som lyfts fram är den breda sammansatta beredningsgruppen, säkrad offentlig medfinansiering från starten och att det funnits organisationer som arbetat aktivt med projekt.

Styrelsens och beredningsgruppens arbete anses också ha fungerat bra liksom deras samarbete sinsemellan. Även kontakter med projektens projektledare har fungerat tillfredsställande, i första hand genom verksamhetsledaren. Det här är förutsättningar för att arbetet ska fungera och fortskrida i projekten. Det finns även en generell uppfattning om att beslutsprocessen ifrån fiskeområdets sida har fungerat tillfredsställande. De här enkätsvaren harmonierar med svaren i intervjuerna.

... enligt svar från projektrepresentanter

Aktiviteter och lärande

I flera av projekten har det identifierats *möjligheter* att på olika vis sprida kunskap om fisket och Väneren. I de projekt som genomfördes i skolor har kunskapsförmedlandet och lärandet varit centralt genom aktiviteter såsom temadagar och studiebesök i anslutning till fiske. Det har skapats en nyfikenhet bland eleverna för vilka fiskar som finns i Väneren och det har bidragit till diskussioner.

I projektet *Vänerfisk på tallriken* på skolan Källby Gård genomfördes uppskattade besök på Spiken med provsmakning samt besök på Vänermuseet i Lidköping. Genom aktiviteterna genererades pedagogiska diskussioner om miljö och hållbar utveckling. På Vänergymnasiet handlade det även om praktiska företeelser som att filea och rensa fisk samt hur klämning av löjrom fungerar. Det väcktes ett engagemang hos eleverna genom de upplevelser de fick erfara. Aktiviteterna bidrog även till en ökad social samvaro mellan eleverna och mellan elever och personal. Projektet har även möjliggjort att arrangera evenemang och aktiviteter för allmänheten där föräldrar och barn tillsammans engagerat sig. Detta är exempel på företeelser som bidrar till att fånga ett intresse på ett tidigt stadium, en viktig aspekt inför ett framtida arbete med hållbart fiske.

Projektledaren för *Kunskapsspridning om fisk från Väneren* berättar om en speciell aktivitet där vägen från fiske till maträtt förmedlades till allmänheten. Denna aktivitet, genomförd i butik med hjälp av yrkesfiskare och kock, anses vara en av framgångsfaktorerna i projektet. Det visar

exempel på en form av *storytelling* – något som har visats sig varit framgångsrikt även i andra projekt exempelvis i samband med klämning av rom ur siklöjan, tillagning av fisk och siklöjefiske.

Samarbete, kontakter samt lokal förankring

Aktiviteterna i projekten möjliggjorde även att kontakter skapades och att det kunde ske en samverkan mellan de olika projekten. Det skapades möten som genererade ett mervärde. Respondenten knuten till *Vänerfisk på tallriken* menar att studiebesök var värdefullt och att ... *Det trampades upp en stig till Vänermuseet och det skapades kontakter*. Ytterligare ett exempel på samverkan var hur de i samma projekt serverade eleverna sikburgare som tagits fram i projektet *Siklöja Livsmedel*.

Det upparbetades även kontakter och samarbete inom projekten. I projektet *Löjrom från Vänern* skapades ett samarbete mellan yrkesfiskarna, där det även var en fördel att projektet hölls i slutet av programperioden:

... det var tvunget att mogna fram, så att de överhuvudtaget kunde samarbeta, men under programperioden har de smakat på varandras löjrom för första gången, de har tittat i varandras lokaler för första gången ...

I projekten *Förstudie Fiskelycka 1* och *Förstudie Fiskelycka 2* anses just det goda samarbetet som upprättades med yrkesfiskarna som en framgångsfaktor. Den intervjuade säger att:

... förstudierna möjliggjorde att skapa kontakter i lugn och ro med de fiskare som skulle delta i studien ... det tar ju tid man kan ju inte bara gå in i en stuga och säga nu ska jag filma dig.

Det är även tydligt hur redan upprättade kontakter på plats underlättade arbetet med att söka upp yrkesfiskare för intervjuer. En av respondenterna i projektet *Fisken och fiskarna i Vänern* berättar hur hans kontakter med yrkesfiskare inför intervjuer understöddes genom att det redan fanns lokala etablerade kontakter ifrån Vänermuseets sida:

... jag kan väl tycka att det som varit gynnsamt för min del var att xx hade, när jag började jobba så var det han som hade kontakten med fiskarna, jag är ju inte härifrån jag är ju från Göteborg. Han har jobbat 20 år på museet och rör sig mycket bland folk och han kände ju många fiskare mer eller mindre ...

De lokala förutsättningarna och ett upparbetat socialt kapital⁵⁴ underlättade arbetet med boken och utställningen inom projektet.

Lokala förutsättningar var även något som framkom som positivt i samband med projektet *Vänerfisk på tallriken*, gällande lokaliseringen av skolan Källby Gård där projektet hölls. Skolan ligger i närheten av Vänern och i intervjun med representanterna från projektet framkom att läget möjliggjorde att tankar väcktes om vad som fanns att ta tillvara i närmiljön. En av representanterna säger att ... *vilket är något som både elever och pedagog är lite blinda för*. Det uppenbarade sig en insikt om var den fisk lever som eleverna serverades i skolmatsalen.

Berättande och förmedlande av kulturarv

Yrkesfiskarnas berättelser var viktiga för framställandet av filmen *Mellan bleke och storm* liksom även i projektet *Fisken och fiskaren i Vänern* som underlag till boken och utställningen. En av respondenterna i bokprojektet berättar att yrkesfiskarna var mycket positiva till att ställa upp på intervjuer, vilket underlättade arbetet. De studiecirkelar som förekom och som involverade yrkesfiskarna var också lyckosamma. Ytterligare en av respondenterna med anknytning till projektet poängterar att:

⁵⁴ I socialt kapital ligger aspekter som förtroende, normer och nätverk (Putnam 1996, 2006). Genom det sociala kapitalet kan positiva värden erhållas och det skapas en tillgång till sociala nätverk (Starrin & Rønning 2011).

... det är viktigt att komma ihåg att den här inte kunde ha gjorts utan yrkesfiskarna ... Det är berättelserna som varit själva grunden ...

Berättelserna från yrkesfiskarna utgjorde ett underlag för ett värdefullt material som fångade upp kulturarvet i form av yrkesfiskets och yrkesfiskarnas historia i samband med film, bok och utställning.

Engagemang och positivt bemötande

Likväl som ett engagemang från yrkesfiskarna är engagemanget bland andra aktörer som ingått i projekten av värde. Engagemang och positivt bemötande lyfts fram som viktiga framgångsfaktorer. I projekt *Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern* identifieras aktiva deltagare och en bra uppslutning på möten som positiva faktorer under projektets gång.

I projektet *Kunskapsspridning- och nätverksutveckling* på Vänergymnasiet gavs en positiv respons från de som tillfrågades att ingå i projektets nätverk. Det påverkade motivationen ... *genom deras reaktioner så orkade och ville jag naturligtvis fullfölja en idé och göra saker.* Engagemang föder engagemang och det startar en positiv process som driver projektet i mål. Något mer som framkommer i intervjun är att det var fördelaktigt att driva projektet på ett litet gymnasium. Det var positivt att några få i personalen fokuserade och arbetade mer specifikt med projektet, medan övriga anställda var delaktiga genom olika aktiviteter och undervisning. Det fanns även ett engagemang och en positiv inställning hos de anställda till att involvera delar av projektet i undervisningen.

Marknadsföringsmöjligheter

Positivt för projektet *Löjromsevent* var att det fanns möjligheter till att marknadsföra evenemanget i samband med löjromspaket som erbjuds av Destination Läckö-Kinneulle AB. Det här torde ha bidragit till att besöksantalet på eventet ökade från första till andra året. Enligt en enkät, som utfördes av Destinationsbolaget 2014, utgörs besökarna framförallt av människor från Lidköping och övriga Skaraborg, men under år två kom även ganska många besökare från Lysekil och Göteborg.

Inspiration och kontakt med andra platser

En viktig kontakt i ett av projekten, *Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern*, och ett slags förarbete till projektet var ett besök i Kalix. Egentligen låg detta inom ramen för ett annat projekt men är ändå en kontakt värd att nämna i sammanhanget och som kan ses som något med ett positivt bidrag till projektet. I Kalix har de arbetat länge och effektivt med sitt varumärke runt löjrom och där har det funnits erfarenheter att hämta.

Projektledaren för *HUT, Hållbar utveckling i gymnasieskolan*, berättar om ett uppskattat besök från Polen. Det var 17 rektorer som fattat intresse för projektet och skulle göra något liknande på hemmaplan. De var på plats i två till tre dagar, visades runt i området och fick ta del av arbetet med projektet. Det beskrivs som en positiv händelse och det uppskattades att projektet uppmärksammades på det här viset. Det är även ett exempel på hur projekt av det här slaget kan spridas.

Sammanfattning

Arbetet i styrelse och beredningsgruppen har fungerat bra liksom kontakter med verksamhetsledare och projektledare.

I många av projekten har det funnits möjligheter till kunskapsspridning och lärande på olika vis.

Projekten har även skapat förutsättningar för kontaktskapande och samarbete på lokal nivå och med andra platser. Det har även visat sig att lokala förutsättningar varit gynnande.

Berättandet har varit en viktig del i flera av projekten vilket bland annat bidragit till ett bevarande av kulturarvet.

Hinder och svårigheter

Ovan beskrivs en rad framgångsfaktorer under projektens gång som sedermera blivit en del av resultatet. Vad har det då funnits för hinder och svårigheter inom de olika projekten? Detta är också aspekter som påverkar projektens resultat och effekter.

... enligt svar från styrelse och beredningsgrupp

Handläggningstider och ansökan/redovisning

I enkäten till styrelse och beredningsgrupp ställdes inte den direkta frågan om det förekommit några hinder eller svårigheter, men svaren på andra frågor indikerar att det i viss mån har förekommit. Det framkommer att myndigheters beslut har dröjt. Det här är även något som påtalas i intervjuerna med projektledare. Det uttryckts även att det tagit lång tid innan pengarna har betalats ut.

I intervjuerna beskrivs hur det saknades en tydlig information om redovisningsprocessen och att det fanns en ovana att hantera den här typen av ansökningar. Någon ger även uttryck för att efterarbetet var tungt. Det önskas mer stöttning kring ansökan och redovisning.

... enligt svar från projektrepresentanter

Tiden

Något som genomsyrar många av svaren i intervjuerna är bristen på tid, i detta ligger bland annat de långa handläggningstiderna, men även andra aspekter. Något projekt kom i gång senare än beräknat och till följd av det fick projektplanen skrivas om. Ett exempel där avsaknaden av tid tas upp som ett problem är i samband med projektet *Kunskapsspridning- och nätverksutveckling*. En av respondenterna menar att projektet innebar en större arbetsbelastning för lärarna:

... så tidsaspekten, om man ska dra någon lärdom av detta så kanske man ska diskutera det i förväg, lite tydligare hur man ska hantera behovet av tid.

Projektrepresentanterna berättar att det fanns väldigt mycket idéer för projektet som det tidsmässigt inte fanns utrymme för. Projektet innefattande även aktiviteter som krävde schemaändringar. De inbjudningar som genomfördes i syfte att skapa nätverk har visserligen uppskattats, men även här har det vardagliga arbetet och tiden resulterat i att det varit svårt för alla att delta.

Projektledaren för *Kvalitetssäkring av löjrom* berättar att startsträckan var ganska lång innan projektet tog fart, vilket bidrog till att det blev ett lite kortare projekt:

... det hade varit gott att haft ett halvår kvar efter löjromssäsongen och kunna dra slutsatser och sträva framåt liksom. Nu blir det bara så här, nu har vi jobbat fram allting och sen ska vi bara knyta ihop och slutrapportera. Det är en effekt av att det kom igång lite sent.

Aningen paradoxalt är att det samtidigt var positivt att projektet föregicks av programperioden, och respondenten tillägger:

... det här var ju ett av de sista projekten som godkändes och det var nog ... det behövdes nog den här långa förankringsperioden för att ens i tanken liksom kunna komma fram till att det här nog var bra.

Det hade förekommit ett slags förarbete som möjliggjorde att genomföra projektet, det som hade krävts var tiden *efter* att knyta ihop det hela. Generellt sett fanns en önskan om mer tid bland de intervjuade.

Utanför projektets kontroll

Ett problem som togs upp i samband med projektet *Vänerfisk på tallriken* var att det var svårt att servera Vänerfisk till barnen på grund av att den innehöll mycket bly. Det finns faktorer som inte alltid går att rå på och som är svårare att göra något åt, men som ändå bör tas med i beaktandet när det gäller projekt av det här slaget. Ett annat exempel är hur naturen ibland slår tillbaka, vilket blev tydligt när de fisksorter som skulle serveras till eleverna begränsades på grund av giftlarm. När projektet skrevs var det ingen som visste att det inte skulle gå att använda all fisk som var tänkt. I sammanhanget skapades även en debatt med föräldrarna angående miljögifterna. Det var väldigt viktigt att servera den fisk som var absolut godkänd och det uppstod en del frågor från föräldrarna. Under intervjuerna framkom även att eleverna var vana att äta de vanliga fiskpaketen och fiskpanetterna. Det hade varit bättre att servera fisken varannan vecka i stället för varje, så de fick tid på sig att vänja sig. Här framkommer ytterligare exempel på hur tid har betydelse vid projekt av det här slaget. Perioden är begränsad och de erfarenheter som skapas hinner inte alltid tillvaratas inom tiden för projektet.

I projekten *Förstudie Fiskelycka 1* och *Fiskelycka 2* var det många gånger naturens krafter som styrde och det gick inte alltid att filma det som var tänkt. Kvalitén på vattnet påverkade och den intervjuade filmaren berättar... *Gyttja gjorde så man inte såg några öringar, det var negativt för öringen, negativt för projektet och negativt för miljön, så det fick jag liksom stryka*. Hon berättar vidare att:

Det är ju inte det lättaste att samarbeta med yrkesfiskare just för att de är så styrda utav vädret och vinden. Dom vet att de inte kan säga att kom på tisdag för då kan vi filma, för de vet inte om det är storm på tisdag. Det var väldigt jobbigt i början, det var helt omöjligt nästan, sen fick jag hitta deras rytm, så det vändes ju liksom men det tog tid.

Respondenten säger även att det var flera saker som fick strykas under projektets gång, det var negativt just då ... *under tiden tycker man ju att det är en katastrof* men tillägger att det inte spelade så stor roll sen då arbetet utmynnade i ett positivt resultat i form av en film. Filmandet fick anpassas till de förutsättningar som fanns.

Försäljning av den lokala fisken på fiskeauktion i Göteborg

I projektet *Kunskaps- och nätverksutveckling Vänerfisk* fanns en ambition om att utveckla kontakter som skulle gynna den lokala försäljningen av fisk till restauranger. Det lyckades inte genomföras inom ramen för projektet. Svårigheterna ligger i att yrkesfiskarna får bättre betalt för sina varor på fiskeauktionerna i Göteborg. Detta innebär således många små transporter. Det finns även en ambition inom fiskeområdet att öka lokala och regionala distributionskanaler för att minska dessa transporter.⁵⁵

Sammanfattning

Myndigheters beslut har dröjt och väntan på pengar har varit lång. Det eftersöks en stöttning runt ansökan och redovisning.

Generellt sett har det förekommit en tidsbrist i arbetet med projekten.

Företeelser som ligger utanför projektets kontroll har i vissa fall påverkat projektarbetet, såsom gift i fisken och väderförhållanden.

Det faktum att yrkesfiskarna får mer betalt för fisken på fiskeauktioner i Göteborg minskar den lokala försäljningen.

⁵⁵ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle* samt Olsson, J (2014): *Uppföljning och utvärdering av verksamheten Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle*

Kort om Fiskeområde Vänern 2014-2020

Under den programperiod som gått har *Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle* bedömt att fiskeområdet bör omfatta hela Vänern, då det utgör ett naturligt sammanhängande system. Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle har därför tagit initiativ till, samt lett processen kring, bildandet av fiskeområde Vänern.⁵⁶ Biosfärkontoret lämnade in en ansökan om finansiering till Jordbruksverket i december 2014. Det har framarbetats en strategi i dialog med Leader-fonder, myndigheter, yrkes- och sportfiskare och andra berörda. Den övergripande visionen som presenteras är *Livskraftigt Vänerfiske även i framtiden* och det har utformats tre övergripande målsättningar: *Vänern – en tillväxtregion, Fiske i balans med hälsosamma produkter, God kunskap om fiskets förutsättningar kombinerat med aktiv innovationsutveckling*.⁵⁷

I enkäten till styrelse och beredningsgrupp framkom en del tankar om hur viktigt det var att det skapades ett fiskeområde för hela Vänern. Det betonas bland annat att det är viktigt att ha kvar de lokala beredningsgrupperna där alla intressenter finns med, men med en annan styrelse med spridning runt sjön. Det uttrycks även att det behövs en total beskrivning av Vänern och mer forskning när det gäller fiskebestånd, vandringar, miljöfaktorer och gifter. Framtida satsningar måste i högre utsträckning innefatta mer kvalificerad marknadsföring av Vänerfisken.

Vissa av respondenterna kände till planerna för ett kommande fiskeområde och andra inte. Från flera håll framgick att det finns intresse om att återigen delta som en utveckling av det genomförda projektet. Det uttrycks även att det finns lärdomar och erfarenheter av värde för framtida projekt.

⁵⁶ Biosfär Vänerskärgården Kinnekulle (2014): *Lokal utvecklingsstrategi för Fiskeområde Vänern 2014-2020*

⁵⁷ vanerkulle.org/2015/02/02/strategi-fiskeomrade-vanern-2014-2020/ (150211)

Analys och reflektion

I följande kapitel diskuteras projekten i förhållande till fiskeområdets utvecklingsstrategi. I både enkät och intervjuer ingår frågor kopplade till strategin. En viktig del i utvärderingen är även projektens anknytning till hållbart fiske, vilket även kompletteras med ett resonemang om projektens hållbarhet. Avslutningsvis görs nedslag i de mjuka faktorer som har identifierats i utvärderingens resultat.

Projektet i förhållande till fiskeområdets utvecklingsstrategi

Har satsningar skett på rätt projekt?

I föreliggande utvärderings uppdrag låg bland annat att studera huruvida satsningarna har gjorts på rätt projekt. Enligt enkäten till styrelse och beredningsgrupp anses generellt sett att så är fallet. Det ligger dock en svårighet i att uttala sig om att satsningen på samtliga projekt var rätt då många av dem kommer att ge resultat på lång sikt. Det finns en bredd bland projekten där lärande och kunskap är genomsyrande som kan ge utdelning i ett längre tidsperspektiv. I enkäten finns det även uttalanden som pekar på en balans i vilka urvalskriterier som har prioriterats men det indikeras även att information, kunskap och utbildning är något som påverkat urvalet. Flera av respondenterna nämner hållbarhet som centralt vilket också är ett övergripande syfte med utvecklingsstrategin. Projektet har olika innehåll, de flesta betonar långsiktiga resultat medan andra projekt visar upp konkreta färdiga resultat, som i sig kan ha långsiktiga effekter. Exempel som kan lyftas fram är varumärket *Vänerlöjrom* och möjligheten för MSC-certifiering likväl som boken *Fisken och fiskarna* samt filmen *Mellan Bleke och storm*.

Har satsningarna på projekt legat i linje med strategin?

Frågan överlappar diskussionen ovan om satsningarna skett på rätt projekt. Något som skiljer strategins ursprungliga övergripande syfte i relation till det slutgiltiga resultatet är förekomsten av projekt med inriktning mot besöksnäringen. I strategidokumentet förekommer följande formulering: *Syftet med bildandet (av fiskområdet) är, genom en vidareutveckling av förädling och försäljning av fiskeprodukter framförallt på den lokala och regionala marknaden i samband med utveckling av besöksnäring i närområdet, skapa förutsättningar för en livskraftig och långsiktig hållbar fiskerinäring.*⁵⁸ Det har visat sig att besöksnäringen inte är specifikt framträdande i sammanhanget. Det tydligaste exemplet med inriktning mot besöksnäring är projektet *Löjromsevent* vilket även har potential att utvecklas. Andra projekt som genomförts kan dock, på olika vis, bidra till en positiv utveckling av besöksnäringen i ett längre tidsperspektiv. Exempelvis kan ett intresse för att besöka området väckas genom filmen *Fiskelycka*, boken *Fisken och fiskaren i Väneren* samt vandringsutställningen med samma namn.

I utvecklingsstrategin finns vissa urvalskriterier (se sid 9) som legat till grund för beslut av projektansökningar. Vissa av dessa kriterier indikerar att satsningar på projektet legat i linje med strategin och det visar även hur projektet förhåller sig till strategin.

Teman

Ett av urvalskriterierna tar hänsyn till om projektet passar in inom respektive tema (se sid 9 och 14). I resultatredovisningen ovan framgår hur syfte och resultat harmonierar med de olika temana även om flera av projekten skulle kunna ingå under fler än ett tema. Enligt uttalanden i enkäten, till styrelse och beredningsgrupp, har det varit möjligt att modifiera idéer så att de bättre stämmer överrens med utvecklingsstrategin. Ett exempel där ett projekt likväl skulle kunna placeras in under ett annat tema är projektet *Löjromsevent*. Det ingår under Tema 1 *Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter* – där en av underkategorierna är *Utveckla och kvalitetssäkra varumärket Vänerlöjrom*, vilket torde vara det som avgjort valet av tema för projektet. Tema 3 *Skapa möjligheter för kompletterade verksamheter* med underkategorierna; *Utveckla evenemanget kring löjrommen under dess högsäsong oktober-november* samt *Utveckling av verksamheter inom besöksnäringen*

⁵⁸ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle* citat sid. 1

skulle även det vara en möjlig placering av projektet. Innehåll och resultat varierar i de skilda projekten, på så vis har projekten kompletterat varandra utifrån sina verksamheter. Det tyder på att det skett en fördelning av projekt inom de olika temana som varit fördelaktigt.

Samarbete

Något annat som påverkat urvalet är om projektet kan bidra till att nya former av samarbete bildas. Ett starkt fokus i fiskeområdets strategi har legat på nya former av samarbeten i syfte att skapa ett högre förädlingsvärde på produkter och tjänster.⁵⁹ Resultaten visar tydligt att samarbete är vanligt förekommande som effekter av och framgångsfaktorer för projekten. I intervjuerna lyfts dock behovet av identifierande av mötesplatser för projekten under arbetets gång. I strategin framgår även att det ska möjliggöras samarbete med andra fiskeområde, något som inte framgår så tydligt i intervjustudien.⁶⁰

Nytänkande och lokal förankring

Resultaten visar att flera av projekten baserats på ett nytänkande vilket genererat nya produkter och aktiviteter. Några exempel är framtagandet av nya rätter och tillvaratagande av siklöjan, införandet av Vänerfisk i skolan både som maträtt och i undervisningssyfte, ett nytt event i Spiken, uppmuntrande av samarbete mellan yrkesfiskare i syfte att skapa ett varumärke samt tillvaratagandet av fiskarnas yrkes- och livserfarenheter. Även den lokala förankringen, som var ytterligare ett av kriterierna, blir tydlig. I flera fall ligger projekten i linje med den ordinarie verksamheten exempelvis i skolor, i Spiken och i anslutning till Vänermuseet. Vidareutvecklingen av ett lokalt hållbart fiske har genomsyrat arbetena i projekten på ett tydligt sätt. Dessa företeelser visar exempel på att projekten på olika vis förhåller sig till strategin.

Ekonomisk tillväxt

En av visionerna för fiskeområdet är att skapa ekonomisk tillväxt och arbetstillfällen. Resultaten av denna utvärdering pekar på svårigheter med att uttala sig om i vilken grad projekten bidragit till ekonomisk tillväxt. De ekonomiska effekterna måste även studeras ur ett längre tidsperspektiv. Certifieringen och ett gemensamt varumärke är exempel som på sikt kan gynna yrkesfiskarna ekonomiskt. I projektet *Siklöja livsmedel* togs produkter fram genom tillvaratagande av siklöjan såsom sikburgare, kallrökt siklöja, färserade produkter och ”strömminglåda”. Enligt projektets slutrapport drivs idag förädlingsverksamheten av en av företagen på Spiken och på så vis har projektet fasats över i ordinarie verksamhet.⁶¹ De arbetstillfällen som har skapats har varit tillfälliga i anslutning till projekten, men har sedan upphört. I ett längre tidsperspektiv kan projekten bidra till arbetstillfällen när idéer har hunnit testats och utvecklats.⁶²

Tillsammans skapar projekten, utifrån sina skilda inriktningar och målgrupper, en helhet som bidrar till ny kunskap och samarbete. I detta finns en långsiktighet, där erfarenheter, förståelse och nyfikenhet kan användas för att utveckla aktiviteter och verksamheter som gynnar fisket i Väneren.

Sammanfattning

Resultaten visar att projekten legat i linje med fiskeområdets utvecklingsstrategi genom att dess syfte och resultat harmonierar med respektive tema som var ett av kriterierna i urvalsprocessen. Flera av projekten visar på ett nytänkande och har en lokal förankring.

⁵⁹ vanerkulle.org/aktiviteter/fiskeomrade/ (150121)

⁶⁰ Yrkesfiskare har haft utbyte med bland annat Kalix och Finland. FOG har varit delaktiga i ett nationellt projekt för fiskeområdena och deltagit i ett nationellt nätverk. Fiskeområdet har även tagit emot studiebesök från andra fiskeområden exempelvis Kustlandet (Mactaggart J 150226)

⁶¹ Slutrapport Sikjöeprojektet

⁶² Olsson, J (2014): *Uppföljning och utvärdering av verksamheten. Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle*

Utvärderingens resultat visar även att besöksnäringen inte varit lika framträdande i sammanhanget som utvecklingsstrategin inledningsvis indikerade. Lärande och kunskap genomsyrar projekten även om dess respektive innehåll är varierande.

En av de visioner som uttrycks i utvecklingsstrategin är att skapa ekonomisk tillväxt och därmed arbetstillfällen. Den ekonomiska tillväxten måste ses i ett längre tidsperspektiv. Det skapades tillfälliga arbetstillfällen i projekten som sedan upphörde.

Resultaten visar att yrkesfiskare och skolor är de målgrupper som till största delen gynns av projekten.

Vidareutvecklingen av ett lokalt hållbart fiske har genomsyrat arbetet i projekten, vilket är det överordnade syftet med fiskeområdets strategi.

Projektens anknytning till hållbart fiske

I fiskeområdets strategidokument står det skrivet att fisket i Vänern kan anses som hållbart till skillnad mot havsfisket, därav finns en potential för det framtida fisket i Vänern. Detta förutsätter att samtliga inblandade aktörer synliggör dagens situation samt förvaltar resurserna på ett hållbart sätt och även arbetar för en återväxt/förnyelse hos yrkeskåren. Det övergripande syftet med utvecklingsstrategin är *att stärka, vidmakthålla och vidareutveckla ett lokalt hållbart fiske i Lidköpings, Götene och Mariestads kommuner.*⁶³

I de olika projektens syfte- och målbeskrivningar uttrycks generellt sett hållbart fiske som ett övergripande och långsiktigt mål.⁶⁴ Det finns en styrka i att fler aktörer strävar åt samma håll och har samma mål, det underlättar samarbetet och möjliggör ambitioner att på sikt skapa ett hållbart fiske. Utveckling av kunskap och samverkan är mjuka faktorer som verkar för en långsiktighet och skapar möjligheter för framtida åtgärder inom området. En tidig förankring, exempelvis i skolan, av kunskap om Vänerfiske skapar en grund för framtida generationer att arbeta och verka för ett hållbart fiske.

I enkäten till styrelse och beredningsgrupp ställdes frågan om på vilket sätt de beviljade projekten knyter an till långsiktiga mål om hållbarhet. Svaren dominerades av ord som information, kunskap och samverkan, och andra exempel på uttalanden är *tillvaratagandet av siklöjan efter romklämning, kunskapsspridningen av Vänerfisk i skolorna, kvalitetssäkringen samt ett gemensamt varumärke.*

Projektens bidrag till hållbart fiske genomsyras av kunskapsspridning på olika vis. Det är viktigt att det fortsätter att föras en dialog och diskussion om Vänerfisket vilket exempelvis boken och utställningen *Fisket och fiskarna i Vänern* utgör underlag för. Även filmen *Mellan bleke och storm* sprider kunskap och kan bidra till diskussionen om fisket. Det gemensamma varumärke *Vänerlöjrom* skapar förutsättningar för att kunna sälja och leverera större volymer löjrom och tillgodose grossisters och marknadens krav.⁶⁵ Det har även genom *Förstudie MSC* visat sig att det är möjligt att certifiera gösen i Vänern genom att det finns ett livskraftigt bestånd av fisken i framtiden. En effekt av certifieringen är att fisket i Vänern kan anpassas till olika miljöfaktorer för att bibehålla den biologiska mångfalden i vattnet samt att förutsättningar för det lokala fisket i Vänern kan bestå.⁶⁶ Det här är två resultat med en tydlig inriktning mot ett hållbart fiske.

⁶³ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskområde Vänerskärgården med Kinnekulle*

⁶⁴ FN: s livsmedels- och jordbruksorganisation definierar hållbart fiske som resurser som kan skördas för att möta behoven hos dagens generation utan att äventyra kommande generationers möjligheter att skörda fisk för deras behov. Ett hållbart fiske kräver att bevara fiskbestånden och bevarande av den marina miljön, men ändå ger fiskeindustrin att förbli ekonomiskt bärkraftig och fiskesamhällen att upprätthålla de sociala och kulturella arv. (give2all.org/3/2012/06/hallbart-fiske-definition.html 150217 se även regeringen.se/sb/d/4215/a/58023 150217)

⁶⁵ Hushållningssällskapet (20130925): *Projektplan: Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern*

⁶⁶ Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle. *Förstudie MSC Vänern.*

I fiskeområdets strategidokument framgår att en avsevärd del av fisken distribueras via fiskeauktionen i Göteborg. Tanken är att utveckla lokala och regionala distributionskanaler och öka samordningen för att på så vis minska transporter. ⁶⁷ Det förekommer ingen direkt samordning och volymerna i transporter är små. Syftet med exempelvis projekt *Kunskapsspridning- och nätverksutveckling av Vänerfisk* var bland annat att verka för kortare transporter, vilket blev svårt att genomföra. Fisken säljs där det är bäst betalt, vilket vanligtvis inte är av de lokala inköparna. Det finns inte heller något annat i föreliggande utvärdering som i nuläget tyder på en lösning av problemet.

Arbetet med hållbart fiske har konkretiserat på olika vis i de olika projekten. *Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle* har som helhet möjliggjort arbeten och aktiviteter i riktning mot en hållbar utveckling av fisket i Vänern.

Sammanfattning

Projektens bidrag till hållbart fiske genomsyras av kunskapsspridning på olika vis. Flera projekt har även skapat underlag för en fortsatt diskussion om fisket i Vänern.

Det finns tydliga effekter från projekt för ett hållbart fiske. Varumärket Vänerlönrom banar vägen för att kunna leverera större volymer lönrom. Det har även visat sig att det finns en framtida mängd gös i Vänern och därmed en möjlighet till MSC-certifiering.

Önskvärt är att förkorta transporter av fisk och öka den lokala försäljningen.

Projektens hållbarhet, bestående effekter och framtid

Flera av projekten har möjliggjort och underbyggt ett framtida arbete för ett hållbart fiske såsom varumärket *Vänerlönrom* och *MSC-certifieringen*. Fiskets betydelse ur ett kulturellt perspektiv har kommunicerats genom den bok som har skrivits liksom genom utställningen och filmen. Arbetet med boken har efterlämnat ett gediget material på Vänermuseet som finns där för framtida efterforskningar. Erfarenheter och kulturarv utgör myllan i materialet som skapar möjligheter till att föra historien vidare ännu ett steg.

Det har även skapats erfarenheter, samarbete och kontakter i skolor som möjliggör en fortsatt inriktning mot fisken och fisket i Vänern. Både elever och lärare har fått nya insikter och kunskap. Det viktiga är att det understöds så att det inte rinner ut i sanden, det kommer nya elever som behöver få tillgång till kunskapen. Det finns dock svårigheter i att servera Vänerfisk och att genomföra de aktiviteter som var möjligt under projektiden då det är en kostnadsfråga. Det har emellertid skapats erfarenheter att arbeta vidare utifrån och det finns möjligheter att sprida erfarenheter till andra skolor. I samband med projektet *Kunskapsspridning- och nätverksutveckling av Vänerfisk* på Vänergymnasiet finns en övertygelse om att de kontakter som skapats under projektet kommer att vara till nytta i framtiden både när det gäller varor till restaurangen på skolan samt i samband med utbildningsändamål. Projektet *HUT, Hållbar utveckling* på gymnasieskolan, på De la Gardiegymnasiet i Lidköping är exempel på ett projekt som visar på långsiktighet och som är väl förankrat. Det pågick under 2010 och kommuniceras än idag ut i olika sammanhang. Kunskap genereras och sprids och idéer som uppkom under projektiden är fortfarande en del av arbetet i skolan.

Evenemang och aktiviteter har genomförts i de olika projekten som det kan byggas vidare på – exempelvis provsmakning av fisk i samband med berättande av fiske och tillagning samt Lönromsevent och Vänerfiskveckan. Det är idéer som kan ligga till grund för framtida satsningar inom besöksnäringen samt förmedla kunskap och information till lokalbefolkningen.

Sammanfattningsvis är det några av projekten som visar på en tydligare hållbarhetsförankring än andra genom de mer konkreta resultaten som utgör ett slags redskap att arbeta vidare med. Resultat och innehåll i andra projekt behöver understödjas för att kunna leva vidare i de verksamheter de tillhör. Generellt sett visas en potential hos samtliga projekt som går att tillvarata och utveckla.

⁶⁷ Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle*

Sammanfattning

Flera av projekten har visat konkreta resultat som underbygger ett fortsatt arbete mot ett hållbart fiske exempelvis genom MSC-certifieringen, varumärket Vänerlöjrom, bok, utställning, film samt material som finns tillgängligt på Vänermuseet.

Elever och personal har fått en kunskap om fiske och fisket i Vänern. Viktigt är att det understöds och att arbetet fortsätter. Svårigheten ligger i att det i mångt och mycket är en kostnadsfråga.

Ett exempel på ett projekt som visar på långsiktighet är HUT, Hållbar utveckling i gymnasieskolan. Projektet pågick under 2010 och det kommuniceras fortfarande i olika sammanhang.

Evenemang och aktiviteter som genomförts i projekten har en potential att utvecklas.

Mjuka faktorer

I de resultat som framgått och redovisats ovan identifieras mjuka, kvalitativa, faktorer, det vill säga faktorer som inte är direkt mätbara men som har betydelse i sammanhanget. Dessa omfattas exempelvis av samarbete, kunskap, stolthet, samhörighet, nyfikenhet med mera. De här mjuka faktorerna har genomsyrat resultaten och varit framträdande i intervjuerna och har även förekommit i de öppna svaren i enkäterna. Det här är värden som i sin tur kan innebära att det skapas värdefulla spinn-off effekter och förutsättningar för framtida skeenden. I samband med några av projekten är de här faktorerna en del av syfte och mål, hos andra utgör de bonuseffekter eller indirekta effekter. I enkäten till styrelse och beredningsgrupp ställdes frågan om hur projekten anknöt till långsiktig hållbarhet och svaren genomsyrades av ord som information, kunskap och samverkan. I projektens beskrivning av syfte och mål ingår i många fall att skapa samarbete samt bilda nätverk och bland vissa av projektet var detta till och med det *primära syftet*. I andra projekt uppstod samarbeten som ett naturligt resultat av arbetet och aktiviteter i projekten.

I projektet *Kunskapsspridning om fisk från Vänern* kontaktades i princip alla projekt för diskussion om resultatspridning och aktiviteter med anknytning till projekten. Det är ett exempel på en överlappning mellan projekten och en del i detta är Vänerveckan i Lidköping i november 2014 där flera av projekten deltog. Det har även skapats kontakter med yrkesfiskare genom arbetet i flera av projekten både på lokal nivå och över kommungränserna. Föreningar har bildats som har konkretiserat det ökade samarbetet mellan yrkesfiskare. Det skedde även en utveckling av det samarbete och de kontakter som redan fanns, ett exempel är hur yrkesfiskarna på Spiken utvecklades sin samverkan kring projektet Löjromsevent.

Det är tydligt att det har skett många möten mellan människor genom projektarbetet, därtill kommer alla kontakter som inte har framkommit i föreliggande studie men som naturligt torde ha skapats i all den aktivitet som bedrivits. I detta blir den sociala aspekten central. *Engagemanget* och arbetet i de olika projekten kan ha bidragit till en ökning av ett positivt *socialt kapital*, det vill säga kontakter, samarbete och nätverk som kan verka för ett förtroende. Det talas även om att vänskapsband har knutits i projektarbetet. Det är värden som i sin tur kan innebära och ge värdefulla spinn-off effekter och förutsättningar för framtida samarbeten.

Liksom att samarbetet var ett av målen hos flertalet av projekten var även lärandet och kunskapsspridningen något som var vanligt förekommande – och som på samma vis även blev en effekt där det inte explicit uttalades som en del av syftet.

Något som bidragit till flera av projektens resultat och framgångsfaktorer är det berättande ordet. I vissa aktiviteter i projekten har *storytelling* används runt yrkesfisket och Vänerfiskeriet i syfte att höja upplevelsen och väcka intresset. Visningen av klämningen av Vänerlöjrom kan också ses som en slags storytelling med syftet att höja värdet av varumärket. Aktiviteter av det här slaget bidrar till kunskapsspridning som i sin tur kan medverka till att människor köper och äter mer Vänerfisk. Berättelser som har förmedlats i projekten bidrar även till ett bevarande av kulturarv och historia. Det här blir tydligt i samband med de intervjuer som utfördes med yrkesfiskare och som legat till grund för boken och tillika utställningen *Fisket och fiskaren i Vänern*. Boken och utställningen är visserligen materiella ting men har bidragit till ett mervärde genom sitt bidrag till bevarande av hur

fisket var förr. Det genererar en kunskap och förståelse för yrkesgruppen. Det tillgängliga intervju material som finns på Vänermuseet är av stort värde för framtida efterforskningar. De som intervjuades och ingick i studiecirkel i samband med boken och som bistod med sina fotografier, förstod nu värdet av det material de hade i sina lådor. Kontexten i projektet bidrog till ett värdeskapande för de människor som stod för berättandet, likväl som det skapade en stolthet hos yrkesfiskarna som berättade sina historier för filmaren av *Bleke och Storm*. Berättandet bidrar till att förmedla ett yrke och ett hantverk till kommande generationer. De här historierna bidrar i sin tur till en nyfikenhet och kunskap om att få veta mer. Genom att berättelserna sprids skapas ringar på vattnet som kan bidra till ett vidare tillvaratagande av historia och kulturarv. Berättelserna bidrar till att Vänerfisket synliggörs och det sker en kunskapsspridning om Vänern som resurs för fiske, vilket inte är vida känt för gemene man runt om i landet. Det berättande ordet är värdefullt för att sprida kunskap.

Sammanfattning

De mjuka värdenas närvaro löper som en röd tråd genom projekten. Möten har möjliggjorts som skapat kontakter och samarbete som i sin tur gynnar det sociala kapitalet. Lärande och kunskapsspridning utgör en omfattande del i det arbete som utförts även då det inte varit det primära syftet.

Det finns ett värde i det berättande ordet. Det bidrar till ett förmedlande av information om fisken och fisket i Vänern, skapar stolthet samt bidrar till ett bevarande av ett hantverk, historia och kulturarv.

Avslutningsvis

De identifierade mjuka faktorerna är i mångt och mycket värdeskapande och verkar för en social hållbarhet samt en förutsättning för ett fortsatt arbete mot ett långsiktigt hållbart fiske. Samarbeten och spinn-off effekter skapas som kan ta sig uttryck på flera vis inom biosfärområdet eller i en helt annan kontext.

Utvärderingen kan ses som ett bidrag till och ett underlag för ett fortsatt arbete med Fiskeområde Vänern 2014-2020. Vi vill poängtera värdet av de mjuka faktorerna som tydligt framträder i resultaten. Det som har hänt och utvecklats i de olika projekten kan vara inspirerande för framtida satsningar. Erfarenheter av det som varit bra och mindre bra kan tas tillvara som en del i arbetet. Positiva effekter som inte var direkt väntade kan bidra till att tänka nytt och utveckla kommande projekt utifrån nya perspektiv.

Sammanfattande resultatet

Nedan sammanfattas utredningens resultat utifrån effekter, framgångsfaktorer, hinder samt mjuka faktorer.

Effekter:

- Förutsättningar för återkommande evenemang och aktiviteter
- Kunskap och förståelse för hantverket runt löjrom
- Tillvaratagande av siklöjan (Produktion av bland annat sikburgare)
- Kunskap hos barn om fisket och fiskarna i Vänern
- Kunskap hos allmänhet om fisket och fiskarna i Vänern
- Filmen Fiskelycka, med visning i bland annat SVT
- Boken Fisket och fiskaren i Vänern samt vandringsutställning med samma namn
- Synliggörande och spridning av yrkesfisket i Vänern
- Bidragande till en yrkesstolthet
- Bevarande av fiskets historia
- Historiskt material
- Bevarande av kulturarv
- Samarbete och nätverk
- Gemensamt varumärke
- Möjligheter till MSC-certifiering av gös i Vänern
- Ideell förening
- Ekonomisk förening
- Erfarenheter att ta tillvara inför Fiskeområde Vänern 2014-2020

Framgångsfaktorer:

- Bra fungerade arbete i styrelse och beredningsgrupp
- Bra kontakt mellan verksamhetsledare och projekt
- Beslutsprocessen inom fiskeområdet har fungerat bra
- Verksamhetsledarens arbete
- Det redan befintliga biosfärområdet
- Beredningsgruppen
- Möjligheter till

- Aktiviteter för allmänheten
- Aktiviteter för barn (och föräldrar)
- Aktiviteter i skolan (ex.studiebesök)
- Pedagogiska verksamheter i skolan
- Mindre skola och mindre projektgrupp
- Engagemang
- Positivt bemötande
- Bra uppslutning på möten
- Samarbete
- Nya kontakter
- Tidigare etablerade kontakter/socialt kapital
- Lokal förankring
- Positiv inställning och samarbetsvilja hos yrkesfiskarna
- Berättandet och förmedlandet av erfarenheter (yrkesfiskares berättande)
- Storytelling (i projekten – klämning av löjrom, tillagning av fisk, siklöjefiske etcetera)
- Samarbete mellan projekten
- Marknadsföringsmöjligheter
- Inspiration och kontakt med andra platser

Hinder:

- Långa handläggningstider
- Väntan på pengar
- En viss otydlighet gällande det administrativa
- Tidsbrist
- Lång startsträcka
- Ben i fisken
- Miljö/giftlarm
- Vädrets makter
- Stor projektgrupp
- Försäljning av den lokala fisken på fiskeauktion i Göteborg

Mjuka faktorer (effekter och framgångsfaktorer)

- Berättande
- Värdeskapande
- Bevarande av historia och kulturarv
- Stolthet
- Nyfikenhet
- Synliggörande
- Lärande
- Kontaktskapande, samarbete – socialt kapital

Referenser

Litteratur

Mossberg, L. & Johansen, E.N. (2006): *Storytelling: marknadsföring i Upplevelseindustrin*, Studentlitteratur, Lund.

Starrin, B. & Rønning, R. (2011): *Socialt kapital – i ett välfärdsperspektiv*, Liber, Malmö.

Putnam, R.D. (1996): *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*, SNS förlag, Stockholm.

Putnam, R.D. (2006): *Den ensamme bowlaren. Den amerikanske medborgarandans upplösning och förnyelse*. 2 Uppl. SNS förlag, Stockholm.

Rapporter

Lidköpings kommun (2009): *Utvecklingsstrategi Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle*, Bildande av fiskeområde 2009-2013, Dnr: KS2008/36 2009-05-15.

Länsstyrelsen Östergötland, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Länsstyrelsen i Uppsala län Länsstyrelsen i Örebro län, Länsstyrelsen i Södermanlands län, Länsstyrelsen i Stockholms län, Länsstyrelsen i Västmanlands län, Länsstyrelsen i Värmland och Länsstyrelsen i Västra Götalands län((2005): *Fiskets framtid i de stora sjöarna – utveckling eller avveckling* Publ.nr 2005:49 Länsstyrelsen i Örebro län, Printus Malmö 2005.

Olsson, J (2014): *Uppföljning och utvärdering av verksamheten. Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle*.

Dokument

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Hållbar utveckling i gymnasieskolan*. Dnr: FOG 101-2010 (Ankom: 2010-02-15).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Förstudie ”Projekt Siklöja Förstudie*. Dnr: FOG 104-2010 Version II (Ankom: 2010-06-15).

Ansökan om Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Fisken och fiskaren i Vänern – i ett historiskt perspektiv*. Dnr: FOG 106-103-2011 (Ankom: 2011-03-28).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Projekt Siklöja – Livsmedel*. Dnr: FOG 106-2011:2 (Ankom: 2011-09-21).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Vänerfisk på tallriken*. Dnr: 108-2011 (Ankom: 2011-11-03).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Kunskaps- och nätverksutveckling Vänerfisk*. Dnr: saknas (Ankom 2012-04-05).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Förstudie Fiskelycka del 2*. Dnr: FOG 104-2012 (Ankom 2012-06-14).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Löjromsevent/Löjromsveckor*. Dnr: FOG 101-2013 (Ankom: 2013-01-28).

Ansökan Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle. *Förstudie, MSC Vänern*. Dnr: FOG 107-2013 (2013-07-02).

Ansökan om Stöd till fiskerinäringen 2007-2013. Projekt inom Fiskeområdet Vänerskärgrården med Kinnekulle, *Kunskapspridning om fisk från Vänern*. Dnr: FOG 108-2013 (Ankom: 2013-09-04).

Biosfär Vänerskärgården med Kinnekulle 2011 -10-10: Reviderad ansökan *Fiskelycka, en dokumentärfilm om Vänerskärgårdens kultur- och naturarv skildrat genom fisket.*

Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle, sammanställning av projekt (2015).

Hushållningssällskapet (20130925): Projektplan *Kvalitetssäkring av löjrom från Vänern.*

Slutrapport *Siklöjeprojektet.*

Internet

unesco.se/13-nya-biosfaromraden-utsedda-under-fn-mote-i-jonkoping/
13 nya biosfärområden utsedda under FN-möte i Jönköping (150217)

vanerkulle.org:
vanerkulle.org/om-biosfaren-2/biosfaromradet
Biosfärområde Vänerskärgården med Kinnekulle (150121)

vanerkulle.org/om-biosfaren-2/
Om Biosfären (150121)

vanerkulle.org/2014/11/25/dags-att-jobba-tillsammans-for-ett-hallbart-fiske-i-hela-vanern/
Dags att jobba tillsammans för ett hållbart fiske i Vänern (150213)

vanerkulle.org/2015/02/02/strategi-fiskeomrade-vanern-2014-2020/
Strategi Fiskeområde Vänern 2014-2020 (150211)

vanerkulle.org/om-biosfaren-2/biosfaromradet/organisation/
Organisation (150121)

vanerkulle.org/aktiviteter/fiskeomrade/
Fiskeområde (150121)

jordbruksverket.se/amnesomraden/stod/fiskeristod/fiskeristod20072013/stodtillfiskeomraden.4.e01569712f24e2ca0980006563.html
Stöd till hållbar utveckling i fiskeområden (150213)

give2all.org/3/2012/06/hallbart-fiske-definition.html
Hållbart fiske definition (150217)

projektwebbar.lansstyrelsen.se/vanern/Sv/skolsidor/fiskar-och-fiske/Pages/index.aspx
Vänerns vattenvårdsförbund. Fisket och fiske (150217)

regeringen.se/sb/d/4215/a/58023
Fiske (150217)

spiken.se
Spikens fiskeläge (150215)

lansstyrelsen.se/vastragotaland/Sv/publikationer/2014/Pages/2014-06.aspx
Fisk- och fiskevårdsplan, Västra Götaland (150302)

yrkesfiskarna.se/nyheter/1-nyheter/2469-fiskeriverket-har-upphoert-slut-pa-utskick-fran-myndigheten.html
Fiskeriverket har upphört - slut på utskick från myndigheten (150305)

övrigt

E-postkontakt Mac Taggart, J. (150226)

Bilaga 1. Enkät till styrelse och beredningsgrupp

Har du suttit i styrelsen eller beredningsgruppen för Fiskeområdet Vänerskärgården med Kinnekulle?

Styrelse Beredningsgrupp

Frågor kring arbetet i styrelsen/beredningsgruppen:

Beskriv din roll i beslutsprocessen med projektansökningar?

Hur upplever du att styrelsen alternativt beredningsgruppens arbete har fungerat?

Hur anser du att samarbetet mellan styrelse och beredningsgrupp har fungerat?

Hur upplever du att beslutsprocessen med projektansökningar har fungerat?

Anser du att något skulle kunna göras bättre/annorlunda? Motivera gärna ditt svar.

Frågor kring projektansökningar:

I vilken utsträckning anser du att de beviljade projekten uppfyller fiskeområdets strategi?

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

I vilken utsträckning har beviljade projekt knutit an till följande teman utifrån utvecklingsstrategin för fiskeområdet?

Produktutveckling och kvalitetssäkring av Vänerprodukter

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

Förstärka och säkerställa den lokala förädlings-, mottagnings- och distributionskapaciteten.

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

Skapa möjligheter för kompletterande verksamheter.

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

Förstärka samarbetet mellan fisket och den lokala respektive regionala restaurangnäringen så att fiskeråvaran bättre kan utnyttjas och förädlas.

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

Utveckling av marknadsföring av Vänerprodukter för att säkerställa avsättning för produkterna.

mycket bra bra mindre bra inte alls vet ej

Anser du att det är något av dessa teman ovan som varit överrepresenterat bland de ansökande/beviljade projekten? Motivera gärna ditt svar.

Anser du att det är något av dessa teman ovan som varit underrepresenterat bland de ansökande/beviljade projekten? Motivera gärna ditt svar.

På vilket sätt knyter de beviljade projekten an till mer långsiktiga mål om hållbarhet inom Biosfärområde Vänerskärgrården Kinnekulle?

Anser du att satsningar skett på rätt projekt? Motivera gärna ditt svar.

Vilka urvalskriterier i beslutandet av projekt anser du har prioriterats?

Kan du se någon tydlig trend bland de ansökningar som kommit in? Motivera gärna ditt svar

Effekter:

Vad kan du idag se för effekter av utvecklingsstrategin i fiskeområdet?

Vilka målgrupper anser du har gynnats av de beviljade medlen?

Hur upplever du att kontakten med projektledarna i de olika projekten fungerat?

Hur har kontakten med verksamhetsledaren fungerat?

Har arbetet inom fiskeområdet, enligt dig, varit framgångsrikt, och vad/vilka är i så fall framgångsfaktorerna?

Vad är dina reflektioner kring det arbete ni bedrivit inom fiskeområdet?

Har du övriga tankar och funderingar. Skriv gärna ner dem här:

Bilaga 2. Intervjumall

Arbetsprocessen i förhållande till och kontakter med styrelse och beredningsgrupp

1. Hur fick ni inledningsvis information om projektet Fiskeområde Vänerskärgrården med Kinnekulle?
2. Deltog ni i några aktiviteter i *inledningsskedet* av projektet? Har ni deltagit i aktiviteter, träffar, resor kopplat till fiskeområdet *under projektets gång*?
3. Hur upplever ni att beslutsprocessen med projektansökningar har fungerat?
4. Hur upplever ni att kontakten med styrelse och beredningsgrupp har fungerat?
5. Har kontakten med verksamhetsledaren fungerat bra under projektets gång?
6. Hur upplever ni att det *inte* har skapats en ny organisation inför arbetet med Vänerskärgrården Kinnekulle, då det varit samma styrelse för biosfärområdet som för fiskeområdet?
7. Har anknytningen till biosfärområdet inneburit ett underlättande av samarbete och kontakter? (exempelvis utifrån de nätverk som redan fanns)

Projektet

8. Berätta om syftet med och målet för ert projekt?
9. Till vilken målgrupp är projektet riktat?
10. Finns det en lokal förankring i projektet? Har det funnits en aktiv samverkan mellan de som berörts av projektet på lokal nivå?
11. Har ert projekt inneburit att nya former av samarbeten har skapats?
12. Vad har eventuella nya samarbetsformer haft/har för betydelse?
13. Finns det några andra samarbetsformer, kontakter eller nätverk som hade varit/är önskvärda och gynnsamt för ert projekt?
14. Kan ni nämna några specifika och tydliga framgångsfaktorer *under projektets gång*?
15. Fanns det några hinder på vägen? Något som kunde ha gjorts annorlunda?
16. Vilka är de tydligaste effekterna *efter projektets avslut*? (tendenser om projektet ej är avslutat)
17. Fortskrider arbetet utifrån syftet med projektet, efter att det avslutats? Hur berätta.
18. Hur ser ni på framtiden med utgångspunkt ifrån projektets resultat (hittills om ej avslutat)?

EGNA REFLEKTIONER KRING PROJEKTARBETET

Bilaga 3. Respondenternas egna tankar och reflektioner - enkät

I det flesta fall har allt varit positivt i och med att aktörer kunnat genomföra de idéer de haft. Fisket har ju aldrig haft denna typ av stöttning förut och kanske har det varit svårast att nå alla yrkesfiskare. Däremot har projektvana personer kunnat arbeta på och koppla in yrkesfiskare i sina projekt. Mina reflektioner är att arbetet fungerat bra hitintills och ser ut att även fungera i framtiden.

Det är angeläget att arbetet kan fortsätta. Det går att utveckla mycket men det kräver en avsevärt längre tid.

Arbetet har gått väldigt långsamt och det är viktigt att det får en fortsättning.

Det har varit väldigt roligt och lärorikt att få vara med om detta arbete. Väldigt många både bland fiskare och allmänhet har fått en mera positiv syn på fisk och fisket, det finns mycket kvar och göra än, men enligt min åsikt är det här det bästa som hänt fisket på många år.

En bra början, som måste utvärderas och det vore bra om hela Vänern blir ett fiskeområde så att en total beskrivning av sjön kan ske. Det behövs mer forskning av förhållandena i Vänern vad gäller fiskbestånd, vandringar, miljöfaktorer och gifter.

Brinner själv för lokal livsmedelsproduktion, som behöver lyftas. Lokal mat är hållbar i längden!

Mera projekt till Vänern.

Det kan ju naturligtvis vara svårt att lyckas med alla projekt till 100 procent men i det stora hela tycker jag vi lyckats väldigt bra därför hoppas jag innerligt att vi får en fortsättning och det blir ett nytt fiskeområde runt hela sjön.

Fiskeområdet måste utvecklas till att omfatta hela Vänern och framtida satsningar måste i högre utsträckning innefatta mer kvalificerad marknadsföring av Vänerfisken. Väcka intresse och visa på möjligheterna att bättre förädla fisken. Myndigheterna måste bli mer verklighetsinriktade och kunniga samt tillämpa samma regelverk för Vänerfisken som för Östersjöfisken om trovärdigheten för myndigheterna ska behållas och vi ska kunna behålla viljan hos yrkesutövarna att anstränga sig och utveckla näringen.

Bilaga 4. Respondenternas egna tankar och reflektioner - intervjuer

Det har skapats ett väldigt mervärde när det finns flera projektledare som spänner över fler områden, det var ju både fiskarna, det var Vänermuseet och det var vi som kunde ta lärdom av varandra.

Skolan behöver lite in-putt, det är inte så dumt.

Det svåra var benen ... men de har ju maskiner som ser ben, tar bort ben det är ju därför man aldrig ser några ben i filéer ... jag menar skulle vi då skära bort så mycket på fisken då blir det ännu dyrare. Så det gick ju inte. Jag trodde att vi skulle få färsk fisk, men den var ju alltid frusen, för de var tvungen att spara för att få ihop så mycket som vi behövde.

Allmänt så kändes det för mig som om att det blev mer än vad jag trodde från början, att det var roligt och många gånger blir det bara arbete men det har känts som om det har varit både givande och roligt.

... men personligen åtminstone känner jag att jag har träffat nya människor, nya impulser, nya infallsvinklar.

Fått lite mer större insikt i fiskerbranschen överhuvudtaget

Det har varit väldigt roligt, effekterna framåt är ju att man har ett upparbetat nätverk, fiskare som man kan ringa.

HÅLLBART FISKE

Utvärdering av Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle

Cerut (Centrum för forskning om regional utveckling) vid Karlstads universitet fick under våren 2014 i uppdrag att utvärdera projekt inom verksamheten Fiskeområde Vänerskärgården med Kinnekulle och dess bidrag till hållbart fiske.

Föreliggande utvärdering baseras på enkätutskick till fiskeområdets styrelse och beredningsgrupp samt på intervjuer med personer som på olika vis varit involverade i projekten.

Flera av projekten har visat konkreta resultat som underbygger ett fortsatt arbete mot ett hållbart fiske exempelvis genom möjligheter till MSC-certifiering samt genom varumärket Vänerlöjrom.

Utvärderingens resultat har genomsyrats av mjuka värdeskapande faktorer. Genom projektarbete har boken Fisken och fiskaren i Vänern samt filmen Mellan Bleke och Storm skapats med hjälp av yrkesfiskares berättelser. Det finns ett värde i det berättande ordet och dessa exempel bidrar till kunskapsspridning och stolthet. Det har skett ett bevarande av hantverk, historia och kulturarv. Möten, kontakter och samarbeten är andra mjuka faktorer som tydligt framträtt tillsammans med lärande och nyfikenhet.

Denna utvärdering kan ses som ett bidrag till och ett underlag för ett fortsatt arbete med Fiskeområde Vänern 2014-2020.